

This is the **published version** of the bachelor thesis:

Rodríguez Blanco, Carla; Paris Romia, Gemma, dir. Aules en moviment. Bel-laterra: Universitat Autònoma de Barcelona, . (Grau en Educació Primària)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/301245>

under the terms of the license

AULES EN MOVIMENT

Carla Rodríguez Blanco

Font: pròpia

TUTORA: Gemma Paris Romia
Àrea de Didàctica de l'Expressió Plàstica
2023/2024
3 de juny del 2024

"He descobert que puc expressar tot el que sento sense utilitzar paraules"

MURRIED MAPFRE

Índex

Índex.....	3
Resum.....	4
Plantejament de la necessitat detectada i justificació.....	5
Objectius.....	6
Contextualització.....	7
Marc teòric.....	8
5.1. L'art a l'escola.....	8
5.2. Què és la dansa?.....	11
5.3. La dansa en el món educatiu.....	12
5.4. Què aporta la dansa als infants?.....	14
5.4.1. Desenvolupament físic i motriu.....	16
5.4.2. Gestió emocional i afectiva.....	16
5.4.3. Desenvolupament cognitiu.....	17
5.4.4. Conciència social.....	18
Disseny de la intervenció / metodologia.....	18
La realitat a les escoles.....	20
Les conclusions i reflexions.....	28
Proposta de bones pràctiques.....	30
Referències bibliogràfiques.....	37
Annexos.....	39
Annex 1: Guió entrevista.....	39
Annex 2: Entrevistes.....	40
Annex 3: Enquesta.....	55
Annex 4: Imatges i videos sessió Mercè Gutés.....	55

Resum

Català

La dansa a les escoles té un pes poc rellevant i no rep la mateixa importància que altres àrees del currículum escolar. En aquest treball, es pretén conèixer i valorar la integració i el desenvolupament de la dansa a les escoles del Vallès Occidental a l'etapa d'educació primària. L'estudi s'inicia amb una breu revisió històrica per mostrar com ha evolucionat la percepció i la pràctica de la dansa a l'educació. Pretén descriure els múltiples beneficis que té i resoldre la pregunta de com les escoles enfoquen la dansa a partir d'una enquesta i entrevistes a especialistes en aquest àmbit i, per acabar, faig una aportació de bones pràctiques de la dansa pels docents.

Castellano

La danza en las escuelas tiene un peso poco relevante y no recibe la misma importancia que otras áreas del currículum escolar. En este trabajo, se pretende conocer y valorar la integración y el desarrollo de la danza en las escuelas del Vallès Occidental en la etapa de educación primaria. El estudio se inicia con una breve revisión histórica para mostrar cómo ha evolucionado la percepción y la práctica de la danza en la educación. Pretende describir los múltiples beneficios que tiene y resolver la pregunta de cómo las escuelas enfocan la danza a partir de una encuesta y entrevistas a especialistas en este ámbito y, para acabar, hago una aportación de buenas prácticas de la danza para los docentes.

English

Dance in schools is of little importance and does not receive the same importance as other areas of the school curriculum. In this work, it is intended to know and value the integration and development of dance in the schools of Vallès Occidental in the primary education stage. The study begins with a brief historical review to show how the perception and practice of dance has evolved in education. It aims to describe the multiple benefits it has and solve the question of how schools approach dance through a survey and interviews with specialists in this field and, finally, I make a contribution to good practices of dance for teachers.

Plantejament de la necessitat detectada i justificació

Aquest treball de fi de grau parteix de la suposició que la dansa té poca presència i no rep prou reconeixement dins de l'ensenyament obligatori. Aquesta és una necessitat que he pogut observar durant les diferents pràctiques que he portat a terme al llarg de la carrera, i també amb el contacte que he tingut amb diferents escoles tant en l'àmbit laboral com en el personal.

Les arts a l'escola i, principalment la dansa, no reben l'atenció necessària, tot i que els seus beneficis són evidents per al desenvolupament motor, emocional, social i cognitiu dels infants. Tot i ser un recurs molt complet per a l'educació, es prioritzen més altres àrees del currículum abans que l'art. Continua clarament en un segon pla i no rep l'atenció que veritablement mereix, a causa de diversos factors com, possiblement, la manca de coneixement sobre els seus avantatges. Hector Bonilla Estevez (1999) va escriure que “la danza es un agente educativo que, generalmente, se desaprovecha, por desconocerse su inmenso valor” (p. 46).

Aimar Pérez Galí (2021), ballarí, coreògraf i pedagog comenta a una entrevista per a la revista Metal:

Defenso el fet de compartir un coneixement del cos i des del cos a través del moviment que pugui ajudar a conèixer-se millor per a enfrontar-se al món. I estic convençut que si això s'apliqués des d'edats primerenques ens evitariem molts diagnòstics de dèficit d'atenció, de *bullying, de violències, de trastorns de conducta alimentària, etc. Perquè sabríem que cada cos és un temple, i tal qual és meravellós i hem de cuidar-lo i venerar-ho, en les seves diferències.

Com a persona que ha tingut la sort de créixer amb la dansa, vaig tenir molt clar que volia que el meu Treball de Final de Grau estigués relacionat amb aquesta disciplina, donat que volia que es tractés d'un tema que em motivés i m'agradés. Des que tinc quatre anys, he estat vinculada amb el món de la dansa, he fet ballet, gimnàstica rítmica i actualment practico ball modern. He pogut comprovar de primera mà tot el que m'ha aportat de manera personal i emocional, com ara treballar de manera disciplinada per aconseguir objectius, conèixer les meves possibilitats, tenir més autoconfiança, saber gestionar millor les meves emocions, una millor salut física i una relació molt especial amb les persones que he compartit aquesta disciplina. A més he pogut viure l'experiència des dels dos costats, com a alumna i com a educadora, ja que he estat monitora de ball i de gimnàstica rítmica. Per la qual cosa, he vist l'oportunitat en aquest treball d'unir dues de les meves passions, la dansa i l'educació.

A l'escola, considero que és important que els infants puguin expressar els seus sentiments de diverses maneres a través de diferents llenguatges, no només l'oral o l'escrit, també hi ha altres com el corporal, i la dansa els ofereix l'oportunitat de fer-ho. A més, les activitats a les quals les famílies apunten als seus fills i filles fora de l'horari escolar com la música, la dansa, el teatre, la pintura..., crea moltes desigualtats entre aquells que no tenen possibilitats per fer-ho.

També he observat que amb el pas dels anys en l'etapa educativa dels alumnes, el treball de l'expressió corporal disminueix quan fan la transició d'infantil a primària. En els primers anys, els mestres donen molt més èmfasi al coneixement del propi cos, amb jocs o activitats de moviment, ja que ho veuen fonamental per al desenvolupament integral de l'infant i amb el pas a primària, donen més importància a treballar altres àrees del currículum.

Com esmenta Elisenda Vila (2008), pedagoga de la dansa i professora del Conservatori Superior de Catalunya al seu article:

He estat fent una repassada ràpida pels programes escolars per veure la consideració que es té de la dansa, o del treball del cos a partir del moviment, a les aules: ens trobem que a les llars d'infants i als jardins d'infància els nens i les nenes treballen el cos i el moviment, perquè el moviment és la base del desenvolupament motriu del nen; després, en arribar a primària, la relació amb el cos, el moviment i el ritme es va apagant i es va canviant per hores i hores d'estar asseguts (p. 280).

Objectius

Aquest treball està basat en la importància que tenen les diferents arts a l'escola per al desenvolupament integral de l'infant i em centro en la dansa com a font d'expressió, d'emocions i sentiments a través del cos en moviment. La meva hipòtesi inicial és que un percentatge molt baix d'escoles del Vallès Occidental incorporen el treball de la dansa dins l'horari escolar. És per això que em plantejo la següent pregunta: Les escoles del Vallès Occidental incorporen la dansa dins les seves programacions?

Així doncs, els objectius principals que abordaré són:

1. Analitzar la importància de l'art de la dansa i els seus beneficis en el desenvolupament integral dels infants a l'educació primària.

2. Conèixer si les escoles del Vallès Occidental incorporen l'ensenyament de la dansa dins de l'horari escolar.
3. Examinar la percepció dels i les docents del Vallès Occidental respecte a la integració de la dansa a les aules de primària.
4. Oferir recursos per les i els mestres per a introduir o millorar les sessions de dansa a les escoles.

Contextualització

La dansa ha estat present des de l'inici de les primeres cultures, i es considerava una de les necessitats d'expressió de l'ésser humà. Ajudava a connectar la vida interior amb la vida quotidiana, la qual estava més orientada a un sentiment que era l'espiritual i màgic, gràcies a la dansa expressaven emocions, sentiments i pensaments.

Plató, filòsof atenès del segle V aC i una de les personalitats de l'antiguitat que més ha influït en l'educació i el pensament modern en els seus ensenyaments, separava la ment del cos, i això s'ha reflectit tant en l'àmbit social i artístic com en l'educatiu, mantenint durant segles les disciplines artístiques fora de l'escola. Considerava que era essencial una educació de l'ànima a través de la música i una educació del cos a través de la gimnàstica. Plató va dedicar tota la seva vida a l'ensenyament.

Com apareix a mapa de bones pràctiques de la Universitat de Girona, (2015) no és fins als segles XIX i XX, que trobem una metodologia enfocada a l'ensenyament del moviment als infants. Aleshores era un ensenyament extraescolar, com va ser habitual fins als anys seixanta, també per considerar aquesta activitat merament femenina, i ser exclosa en la formació de l'alumnat masculí, formant part d'una disciplina complementària i sectorial, i no com el que és, una disciplina que completa i desenvolupa íntegrament als infants. A les escoles, s'estudiava la gimnàstica i es feia esport.

A mitjans del segle XX la psicomotricitat es va integrar al pensament pedagògic, tenint en compte, per primera vegada, la dimensió corporal i emocional del pensament humà dirigida a l'educació infantil. Això va impulsar el treball del cos a les escoles i amb la LOGSE (1990) va

aparèixer en els blocs de continguts, concretament en el bloc 3: "Activitats físiques artístic-expressives, per fomentar l'expressivitat mitjançant el cos i el moviment, sent inclosa la dansa, entre altres activitats".

Durant el segle XX alguns pedagogs i ballarins van començar a defensar la dansa com a part indispensable de la formació integral de l'infant, però clarament, no ha assolit la categoria de matèria, només ha estat formant part dels continguts de l'Expressió Artística i l'Educació Física.

Tot i que l'ésser humà ha ballat des del principi de la seva existència i l'evolució de la dansa ha estat paral·lela a la història de la humanitat, aquesta disciplina respecte a l'àmbit educatiu continua estant en un segon pla.

Marc teòric

5.1. L'art a l'escola

A l'educació hem de fer ús de tots els mitjans que ens ajudin a millorar-la, i al mateix temps construir una estructura que afavoreixi les relacions i la seguretat necessàries per al creixement, un dels recursos és l'Educació Artística. A l'etapa d'Educació Primària, l'Educació Artística és una àrea de gran rellevància, ja que és una eina molt poderosa per al desenvolupament dels infants amb la que adquiriran habilitats i coneixements que els beneficiaran en tots els aspectes de la seva vida.

Donar una definició d'art resulta una tasca complexa. Segons Fuentes (2006), l'art podria definir-se als nostres dies com a mitjà de coneixement i representació simbòlica de la realitat, i és precisament aquesta definició la que fa que l'art sigui una via magnífica per a l'aprenentatge i la comprensió del món i les cultures.

Maria Paczkowski (2023), Doctora en Ciències de l'Educació, al Webinar per a l'entrevista de la Fundació Carulla ens explica que és per a ella l'art (5'17"):

L'art té la gran capacitat d'entrar a l'interior de la persona, de que aquesta persona pugui connectar aquest món interior cap a fora, cap al seu context i també com a forma d'expressió i com a vincle amb la seva pròpia comunitat. Aquestes són qüestions per a mi molt rellevants i només amb això ja dona molt de gust per a poder incorporar l'art a l'educació.

Com diu Esther Escolán (2020) a l'article "art per connectar aprenentatge i emoció a l'aula", els especialistes fa temps que destaquen el sistema educatiu finlandès com a un dels millors del món. Allà, les arts tenen un paper essencial en la formació dels més petits, que conviuen amb disciplines com la música, la dansa, la literatura i la pintura cada dia, la qual cosa contribueix al seu desenvolupament global. En contrast, al nostre país, les arts es limiten a una o dues hores setmanals a l'aula i sovint s'estudien de manera separada de la resta del currículum, tot i el potencial que els educadors i pedagogs destaquen com a eines per abordar el coneixement, la intel·ligència emocional i les habilitats socials dels infants i adolescents.

A l'escola, l'àmbit artístic, va guanyant lloc i valor de manera gradual i ha arribat per quedar-se. Com diu Maria Paczkowski (2023), "cada cop hi ha més consciència d'ús de les arts en el sistema educatiu, fins ara teníem un ús de les arts molt bàsic, molt lligat a les manualitats, molt fora de la persona, no es treballava l'interior de la persona" (29' 44"). Com continuen explicant la Maria i la Gemma Carbó (Doctora en Ciències de l'Educació) en aquest Webinar cada cop hi ha més presència de les arts als centres escolars, ja que s'aposta per una educació més lliure, creativa i inclusiva, on es fomenta l'experimentació. A més, cada vegada hi ha més projectes innovadors que, de mica en mica, van entrant a les escoles.

Encara que estem veient progressos en la integració de l'educació artística en els centres educatius, al Webinar ens parlen d'un aspecte molt important per tal que les escoles puguin gaudir de tots els beneficis que l'art ens proporciona, aquest tema és el de les mancances tan importants que pateixen els centres com ara la gestió dels espais i els temps escolars, els cal flexibilitzar les aules, els horaris i tenir recursos humans, també cal mencionar als mestres, ja que no tots els docents tenen una mirada metodològica transformadora i necessiten formació en art i un acompanyament adequat. Per acabar, hi ha una manca de finançament, els responsables de les polítiques educatives haurien de treballar per garantir que tots els centres disposessin dels recursos necessaris per a oferir una educació artística de qualitat.

Investigacions i estudis recents ens demostren que els ensenyaments artístics potencien la creativitat i la innovació dels estudiants; no obstant això, com esmenta Diego Luiz Albuquerque (2023) "a aquesta branca és a la que es dediquen menys hores lectives a les aules espanyoles, amb prou feines 50 hores obligatòries anuals, mentre que hi ha països que arriben a les 70

hores. Recentment, el govern ha presentat un avantprojecte de llei per als ensenyaments artístics; aquesta és la primera vegada en trenta-dos anys que es presenta un document complet que regula la formació artística espanyola."

Les arts són necessàries al llarg de tota l'educació dels infants. A l'educació infantil els nens i les nenes passen moltes hores experimentant amb les arts. Els infants creen, pinten, canten, ballen, etc, en definitiva, tot el treball visual i plàstic forma una part important de les programacions de l'educació infantil. Però en l'etapa dels 6 als 12 anys, l'escola no li dóna la mateixa importància al món de l'art. Tal com diu la Gemma a l'entrevista de la Fundació Carulla: "a infantil treballem molt per projectes, en clau també de recursos estètics i artístics, i a mesura que ens anem fent grans ens anem oblidant d'això" (32'37"). Cal donar als infants les competències i habilitats necessàries a l'etapa d'educació primària, donat que "l'Educació Artística és una àrea de gran rellevància, ja que inclou les dimensions sensorial, intel·lectual, social, emocional, afectiva, estètica i creativa. Per aquest motiu, es generen mecanismes que permeten desenvolupar en l'alumnat diferents capacitats amb una projecció educativa que influeix directament en el seu desenvolupament integral" (Currículum Ed. Primària, 2022, p.125).

Les arts poden complementar a les ciències, les matemàtiques o la història millorant i ampliant l'aprenentatge dels infants. L'art es pot treballar de manera transversal en qualsevol àrea per tal de comprendre millor alguns conceptes i conèixer millor el món que els envolta treballant cultures i tradicions.

Dins el Currículum d'Educació Primària del 2022, l'educació artística s'organitza en quatre blocs fonamentals: educació musical, educació visual i plàstica, educació audiovisual i educació en arts escèniques i performatives. Cal dir que al bloc al qual més rellevància se li dóna és al d'educació musical. La música és una àrea sempre present en la programació escolar, permetent desenvolupar els sentiments i sensacions que ens transmet. L'educació visual i plàstica, que inclou pintura, escultura i arquitectura, també és important, tot i que a primària es prioritza la pintura. Mentre que el bloc de les arts escèniques i performatives és el més oblidat. Actualment, també hi ha discriminació dins els diversos àmbits artístics, per exemple, l'educació visual i plàstica o la música han tingut preferència històrica respecte a l'art dramàtic o la dansa.

5.2. Què és la dansa?

Són moltes les definicions sobre el concepte “dansa”, com ara la que trobem en el Diec (Diccionari de la llengua catalana de l’Institut d’Estudis Catalans, 2020), on les tres primeres definicions que apareixen de “dansa” són:

1 f. [LC] [JE] Acció de dansar.

1 2 f. [LC] [JE] Successió de passos, salts, posicions, executats segons un ordre i un ritme determinats.

1 3 f. [LC] [JE] Art de dansar.

Hi ha altres definicions més completes sobre aquest concepte, on podem apreciar les diferències i similituds que expressen diferents autors i experts en aquesta disciplina.

- “El llenguatge és al pensament el que la dansa i el moviment és a l'ànima. El cos expressa el que sentim i volem. Es fa difícil mentir amb el cos”. (Marta Soria Frisch, psicòloga, dansaterapeuta, 2009).
- “Per a mi, la dansa és una expressió artística i, com deia, humana. Perquè la dansa és eixe mitjà d'expressió en el qual a través del cos, amb el cos com a protagonista, podem arribar a realitats a les quals la raó no ens pot portar”. (María José Mora, Directora de dansa València, 2023).
- “La danza como práctica artística no es más que jugar con el movimiento que tiene el cuerpo vivo. Acercarse a las diferentes prácticas a través de la idea de juego me permite mantener una relación de gozo y a la vez entender que las reglas, limitaciones o constricciones, son necesarias, pero que también se pueden modificar si no cumplen con el objetivo deseado”. Comenta el ballarí, coreògraf i pedagog Aimar Pérez Galí (2021) durant una entrevista.
- “La dansa és dibuixar a l'espai”, com esmenta Quim Serra (2024), ballarí i mestre de dansa de l'escola Bellaterra a l'entrevista que li vaig fer per aquest treball.
- “El estar conmigo misma, es una especie de dimensión sin palabras, sin ruido”, comenta Isabel Belén Gómez (2024), mestre de dansa a l'Ateneu de Cerdanyola durant l'entrevista realitzada per aquest treball.

Amb totes aquestes definicions faig la meua pròpia sobre aquest concepte: “la dansa és un art perquè expressa sentiments i emocions a través del cos i de la coordinació de moviments”.

5.3. La dansa en el món educatiu

La dansa juga un paper crucial en l'àmbit educatiu, especialment en el desenvolupament dels infants. A través de la dansa, els nens i les nenes poden expressar-se lliurement, explorar emocions i desenvolupar la seva pròpia personalitat. És una eina valuosa que permet als estudiants connectar amb el seu món interior i expressar-se de manera única i autèntica.

Com diu Carmen Nájera (2021), professora de dansa a l'Escola Pereanton a l'article "Dansa i Escola" per la revista "El Temps de les Arts": "si obres el cos, obres la ment. Una classe de dansa una estona abans d'altres matèries, facilita connexions de coses. Aspecte aquest vital, per exemple, en la comunicació amb aquells que acaben d'arribar al país i que encara no dominen l'idioma: gràcies al moviment troben la manera ràpida d'integrar-se".

La Mercè Gutés (2024), mestra de dansa lliure i creativa i dansa jazz a l'Ateneu de Cerdanyola durant l'entrevista em va comentar un aspecte molt interessant "quan tu fas moure el cos, et diu com és la persona. Doncs imagina't, si els mestres tenen la possibilitat de treballar el cos amb els alumnes els coneixen més bé. A part que a ells els va bé, per al mestre és com una radiografia d'aquests".

Tot i els nombrosos beneficis que la dansa proporciona als infants, hi ha escoles que encara no l'incorporen. Aimar Pérez Galí (2016), durant una entrevista per a la revista digital A*DESK, expressa la seva preocupació pel fet que la dansa no gaudeixi del reconeixement social que es mereix, i dubta que aquesta situació canviï en l'àmbit educatiu, almenys en un futur pròxim.

5.3.1. Què ens diu el currículum sobre la dansa?

Per saber si la dansa a l'educació primària hi és present, podem recórrer al currículum i mirar que diu el sistema educatiu. A l'actual Currículum d'Educació Primària de la Generalitat de Catalunya del 2022, trobem dins l'educació artística 4 blocs fonamentals: educació musical, plàstica i visual, educació audiovisual, educació en arts escèniques i performatives. És dins d'aquest últim bloc, és a dir, dins de l'educació en arts escèniques i performatives, on trobem els següents sabers relacionats amb la dansa:

Aproximació a diferents gèneres escènics com el teatre, el circ, la dansa, [...] assistint a actuacions i visites a diferents espais culturals i artístics del seu context o entorn. Participació activa en processos creatius escènics col·laboratius de diferents gèneres escènics com el teatre, el circ, la dansa, [...] assumint amb responsabilitat diferents rols per abordar l'estructura dramàtica, la representació escènica i l'escenografia. (Currículum Ed. Primària, 2022, p.93-94).

Per altra banda, al currículum actual i dins de l'àrea de l'Educació Física, es treballen un total de 5 competències. La competència que té més relació amb la dansa és l'específica 3 que diu: "Prendre part en activitats motrius individuals i col·lectives, de joc i d'expressió i comunicació corporal per integrar-les en el repertori motor i afavorir les relacions interpersonals" (Currículum Ed. Primària, 2022, p.113). Aquesta competència fa referència a fer servir el llenguatge del cos com a forma d'expressar-nos de manera individual i única, així com de comunicar-nos amb els altres, tot això ho podem fer amb música o sense música, amb un espai i un temps determinat. A través de la dansa en concret, i de l'expressió corporal en general, les persones podem donar informació dels nostres sentiments, emocions, estats d'ànim i, a la vegada, és una manera de conèixer als altres i a nosaltres mateixos. Mitjançant activitats d'expressió i comunicació corporal també es poden donar a conèixer i valorar elements del patrimoni cultural.

Els sabers que trobem en el currículum actual sobre la dansa dins de l'àrea de l'Educació Física estan inclosos en l'apartat de l'expressió i la comunicació corporal i són els següents:

L'execució de desplaçaments, salts i girs, equilibri estàtic i dinàmic. Sincronització del moviment i l'expressió amb pulsacions i estructures rítmiques i musicals o estímuls visuals, plàstics, verbals o d'altre tipus en situacions motrius variades. Utilització del cos i el moviment com a instruments d'expressió i comunicació en situacions motrius variades. Participació en activitats col·lectives d'expressió i comunicació corporal que es proposen a l'escola en coordinació amb les persones del grup de manera creativa. Creació de balls, danses i coreografies senzilles actuals o inspirades en d'altres de l'entorn proper o d'altres llocs del món. (Currículum Ed. Primària, 2022, p.123-124).

Al currículum actual, per tant, s'exposen diferents aspectes sobre la dansa, principalment dins de l'àrea de l'educació física i amb menys importància dins de l'educació artística en arts escèniques i performatives.

En canvi, pel que fa al currículum de primària del 2015, l'àmbit artístic contenia les àrees d'educació artística: visual i plàstica, música i dansa; per tant, la dansa formava part de l'àmbit artístic. Dins d'aquest àmbit la competència 7 diu: "Emprar els elements i recursos bàsics del llenguatge escènic per expressar-se, interpretar i comunicar-se". (Currículum Ed. Primària, 2015, p.105). Aquesta competència se centra en el coneixement i el desenvolupament dels

elements fonamentals del llenguatge escènic, considerant-lo com un llenguatge complex que inclou diverses disciplines, entre elles la dansa. L'aspecte principal a tenir en compte és el propi cos, ja sigui a través del gest, la postura, el moviment o la veu, i tota la seva capacitat expressiva. "Aquesta competència està vinculada a la competència 2 de l'àmbit artístic (Utilitzar elements bàsics dels llenguatges visual, corporal i musical i estratègies per comprendre i apreciar les produccions artístiques). També està vinculada a la competència 5 de l'àmbit d'educació física (Comunicar vivències, emocions i idees utilitzant els recursos expressius del propi cos) i la competència 6 del mateix àmbit (Prendre part en activitats col·lectives d'expressió i comunicació corporal per afavorir la relació amb els altres), que fan referència a l'expressió corporal en activitats individuals i col·lectives". (Competències bàsiques Ed. Primària àmbit artístic, 2015, p.41).

Tot i els canvis en l'enfocament del currículum, la dansa continua sent una part integral de l'experiència educativa dels alumnes, ja que combina aspectes físics i artístics per promoure el seu desenvolupament integral.

Per tant, si examinem l'organització curricular i els plans d'estudis establerts per a l'educació obligatòria dels últims anys, observem que la dansa no ha aconseguit la consideració de matèria i, com a màxim, ha estat part d'un bloc de continguts integrat en altres àrees com l'Expressió Artística, l'Educació Física o la Música.

"L'educació artística manté uns enllaços evidents amb l'educació física, en tant que totes dues treballen el sentit estètic i creatiu de l'expressió i comunicació corporal, de manera especial per mitjà de la dansa. La dansa ajuda l'alumnat a conèixer les seves possibilitats corporals, a respectar-se i respectar els altres i a compartir una experiència corporal transmesa per mitjà dels sentits i enriquida amb la música". (Currículum Ed. Primària, 2015, p. 104).

5.4. Què aporta la dansa als infants?

La dansa aporta nombrosos beneficis a les persones i influeix en el desenvolupament dels infants en els àmbits cognitius, socials, físics, motrius i emocionals. Figueres (2017) afirma que "la dansa a l'escola, facilita una expressió col·lectiva de les facultats físiques, sensorials intel·lectuals i afectives, i juga un important paper de síntesi en l'organització de la personalitat dels nens" (p. 94). Per tant, el moviment i la dansa resulten essencials per al desenvolupament complet de l'infant.

Agra (2007) escriu que "la dansa ens facilita expressar sentiments per la via del cos, alhora que ens proporciona l'oportunitat de treballar la coordinació de moviments, el domini de l'espai, el sentit rítmic i, al mateix temps, potència la imaginació, la creativitat i l'espontaneïtat, ja que deixa camp lliure a la improvisació" (p. 62-63).

Com ens esmenta la coreògrafa professional Connolly (2018) "tothom ha de tenir accés a moure's i a poder gaudir dels beneficis que et lliura la dansa"; per tant, aquesta disciplina ens ha d'acompanyar en cada etapa de la nostra formació educativa des de nens, joves i adults, per inculcar-nos una formació integral. Figueres, (2017) comenta que "tothom pot i ha de ballar, des dels infants fins als adults [...] la dansa no exclou a ningú perquè és de tots" (p. 96).

Molts experts en la disciplina de la dansa a l'educació i ballarins experimentats, han observat que el comportament dels alumnes millora significativament quan les activitats se centren en el moviment. També remarquen que estan molt més motivats i la seva actitud envers l'activitat proposada és molt més positiva en comparació amb les activitats d'escolta. A més a més, ens parlen de la connexió que hi ha entre la dansa i la música en l'ensenyament primari, i justifiquen la importància d'integrar el moviment en l'educació musical. Figueres (2017) escriu que "resulta gairebé impossible separar la dansa de la música. Per més que es pot dansar el silenci o en silenci" (p. 99). Com comenta la Mercè Gutés (2024), entrevistada per al TFG, "el fet de bellugar-te i el fet d'escoltar la música... és tan plaent que si no ho proves no ho saps, però si ho proves veuràs que és com diuen, que la dansa és medicina. I no ho dic jo perquè m'agradi la dansa, deixes anar els problemes amb el moviment, els ajuda a estar més tranquils i a calmar-se".

A continuació, ens centrarem en els beneficis que té la dansa per als infants a l'etapa d'educació primària.

5.4.1. Desenvolupament físic i motriu

Els infants, avui en dia, porten una vida més sedentària que fa unes dècades. Dansar comporta desenvolupar el control del cos de l'infant, a través del moviment, la coordinació, l'equilibri, la flexibilitat, la força i la resistència, en definitiva fas servir tot el cos i, per tant, desenvolupes la

psicomotricitat. A més, la dansa contribueix al coneixement del cos, fa que els infants es fixin en parts del seu cos que moltes vegades no tenen en compte. La Isabel Belén Gómez (2024), entrevistada per al TFG em comentava que amb la dansa "repasas todo el cuerpo. Ellos se hacen conscientes de su estructura". La Mercè Gutés (2024), entrevistada per al TFG esmenta que "amb la dansa treballen molt la consciència corporal, si jo haig de bellugar el meu cos, he de tenir consciència de les parts del meu cos [...]. El nen agafa una mica de consciència corporal i el fet de treballar lliurement, vas provant i vas agafant vocabulari i aquest vocabulari de moviment et permet anar cada cop més lluny, anar avançant i agafant habilitats i consciència corporal [...]". Per tant, la dansa els ajuda a ampliar les seves capacitats de moviment, a tenir més equilibri i a millorar la seva postura. Ainhoa Sarmiento (2015) explica que "el coneixement i respecte pel propi cos permeten millorar la postura i respectar unes regles bàsiques d'higiene postural, a més d'educar en el seu costum de mantenir una activitat física saludable per a tota la vida. L'activitat física també ajuda a dissoldre l'estrès i facilita la relaxació física i mental" (p. 17).

5.4.2. Gestió emocional i afectiva

En l'etapa dels 6 als 12 anys, els infants es troben en un moment força interessant on tenen molta capacitat per aprendre de tot el que els rodeja. És a través del moviment, com comencen a expressar les seves emocions i sentiments. Però en aquesta etapa de la primària, a molts infants els costa expressar com se senten, o bé perquè no saben com fer-ho ni distingir els seus sentiments o perquè els hi fa vergonya. La dansa promou la salut psicològica i la maduresa dels infants i afavoreix la consciència sobre un mateix i del moment present. Això millora la consciència de les pròpies emocions i permet qüestionar els mateixos pensaments i ens ajuda a gestionar i regular el nostre estat anímic. Com esmenta l'Equip Cultureta (2014), la dansa promou la salut psicològica i la maduresa dels infants. Per altra banda, com comenta Ainhoa Sarmiento (2015) "la pràctica de la dansa també fomenta valors tan importants per a la vida com el desig de superació, la concentració, l'automotivació i la disciplina" (p.17).

La Mercè Gutés (2024), entrevistada per al TFG diu que la dansa "ajuda molt a l'autoestima, per què van aconseguint coses i llavors clar si tu aconsegueixes fer moviments que abans no feies per tu sola van guanyant aquesta confiança".

En Quim Serra (2024), entrevistat per al TFG explicava que “el reconeixement de tu mateix et fa tenir més seguretat també davant de qüestions quotidianes” i que “és important que els infants treguin aquests pensaments, aquestes sensacions i aquestes emocions que es tradueixen en moviment”.

5.4.3. Desenvolupament cognitiu

La dansa és un dels esports més ric en estímuls, i ens proporciona diferents camins per actuar sobre el nostre cos i el nostre cervell. Amb la coordinació dels moviments complexos, el ball estimula la programació de nous circuits neuronals en el nostre cerebel, això fa que s'activin diferents regions cerebrals. Quan els infants reben propostes de dansa que poden abordar mitjançant el moviment, tendeixen a moure's de forma espontània. Aquest moviment ofereix el suport cognitiu que els permet relacionar idees o problemes amb solucions. Això contribueix a fer que el cervell assimili el coneixement del món i a estimular el seu desenvolupament intel·lectual. En Vygotsky (important psicòleg rus) deia que és necessari plantejar els aprenentatges a un nivell que sigui accessible per a l'infant, tot i que amb una lleugera anticipació, per potenciar l'estimulació adequada i afavorir el seu desenvolupament progressiu.

Practicar dansa implica treballar constantment la memòria, perquè ens obliga a memoritzar seqüències de moviments i patrons coreogràfics. Això exigeix una atenció mental i una capacitat de concentració significatives. Segons la Mercè Gutés (2024), durant l'entrevista per al TFG comentava que "la memòria es treballa molt, els nens, si posen atenció tenen capacitat i recorden tots els moviments [...] el cos té memòria, el teu cos recorda el que has fet". Per executar els moviments correctament i mantenir el ritme, hem de ser conscients del nostre cos i dels nostres moviments en tot moment, això ens obliga a estar presents en el moment i a concentrar-nos plenament en l'activitat que estem realitzant. Ainhoa Sarmiento (2015) diu que "són nombrosos els estudis que han demostrat l'existència d'una relació directa entre el desenvolupament de la creativitat artística i la millora del rendiment escolar" (p.18).

5.4.4. Conciència social

La dansa aporta beneficis personals i socials en els infants, en la mesura en què desenvolupen amistats, enforteixen la seva confiança i es fomenta el treball com a part d'un equip. Els infants aprenen a comunicar idees als altres, tant de forma verbal com a través del moviment, fomentant-se la cooperació i la interacció entre ells. Treballant en equip s'aprèn a estar en silenci per afavorir l'escolta de les idees i propostes dels altres. La Mercè Gutés (2024), entrevistada per al TFG esmentava que "en aquest tipus de dansa es treballa molt el fet de saber escoltar i prestar atenció [...] i a més aprenem dels companys, el fet de saber respectar als altres fomenta la cohesió del grup". Dansar és una activitat que es fa en grup, i ajuda a la socialització dels que són més tímids, la qual cosa contribueix al procés d'interrelació entre els infants. La Isabel Belén Gómez (2024), a l'entrevista per al TFG deia que "es una actividad que se hace en silencio, entonces yo creo que aumenta la capacidad de la escucha al otro, no desde la palabra, sino desde su cuerpo. Hay mucho más contacto que en la vida real, eso también hace que aumenten los vínculos." La dansa té, per tant, un gran potencial com a manera cooperativa d'aprenentatge, ja que fomenta la participació activa de tots els nens i nenes i té una mirada inclusiva de les diferències. Com comenta la Maria Paczkowski (2023) al Webinar Arts per repensar l'educació: "totes les persones poden sentir-se part, és una eina d'inclusió" (10' 13"). En Lluís Rodríguez (2021), director de l'Escola Els Alocs de Vilassar de Mar, la qual compta amb l'Associació Sudansa va comentar el següent a una entrevista: "els grups que ballen junts, generen una cohesió i un ambient especial; a més d'afavorir la creativitat".

Disseny de la intervenció / metodologia

La metodologia que he seguit per al meu Treball de Final de Grau ha consistit en una revisió bibliogràfica sistemàtica, i en una recerca empírica.

La recerca bibliogràfica per a la recollida d'informació escrita del marc teòric s'ha fet a partir de llibres, d'articles, del currículum i de les entrevistes a 3 experts del sector de la dansa vinculats amb l'educació (annex 1), la Mercè Gutés, ballarina i professora de dansa que treballa a l'Ateneu de Cerdanyola del Vallès i ofereix classes de dansa lliure i creativa per a escoles, treballa amb grups tant d'infantil com primària, però també amb adults, en Quim Serra, ballarí i

professor de danses catalanes a l'Escola Bellaterra fundador i membre de Factoria Mascaró i l'Isabel Belén Gómez-Clacalcerrada, ballarina i professora de dansa clàssica a l'Ateneu de Cerdanyola amb infants. Les entrevistes han estat enregistrades amb la gravadora i posteriorment transcrites. He escollit a aquests tres entrevistats perquè tots són professionals de la dansa i treballen amb infants des de fa molts anys, però cadascú d'ells fa una disciplina diferent i em semblava interessant que fossin professionals en diferents tipus de danses.

El marc teòric està dividit en dos grans blocs: el primer bloc de la investigació se centra en la importància de l'art durant l'etapa de l'educació primària i el segon bloc, està enfocat en la dansa en el món educatiu i s'exploren els beneficis de la dansa com a mitjà per al desenvolupament integral dels alumnes, citant investigacions que hagin demostrat els beneficis de la dansa en l'aprenentatge i el desenvolupament cognitiu i emocional dels infants i amb el que diuen sobre aquest tema els experts entrevistats.

L'avaluació de l'impacte s'ha fet amb un recull de dades quantitatives i qualitatives, una enquesta (annex 3) com a instrument, a 66 docents, tant tutors, com especialistes en música i en educació física de diferents escoles del Vallès Occidental per veure com incorporen la dansa en les seves programacions. Aquestes enquestes les vaig anar passant per dues xarxes socials, WhatsApp en la majoria dels casos i Instagram, i també parlant personalment amb mestres d'escoles, que aquests a la vegada ho han traslladat a altres docents. Va ser un procés llarg i que va durar més de dos mesos, ja que va costar que molts docents ho enviessin a altres contactes del mateix gremi, tot i haver funcionat, m'hagués agradat que el nombre de participants hagués estat més elevat. Els resultats de les enquestes es mostren amb les dades i els gràfics extrets dels resultats obtinguts amb Google Forms.

Acabant amb les conclusions, on després de fer tota la investigació, he analitzat els resultats de la revisió bibliogràfica i de la recerca empírica, destacant les conclusions més rellevants i les implicacions pràctiques de la dansa per a l'educació primària a la comarca del Vallès Occidental, i donant resposta als objectius plantejats en aquest treball.

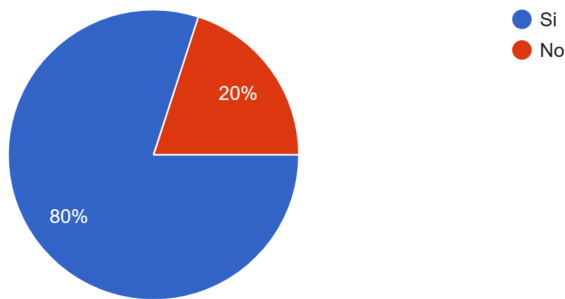
Finalment, apporto un banc de recursos de bones pràctiques que responen a la mancança detectada i que ofereixen possibles eines per aquells docents o escoles que vulguin incloure la dansa a dins de les seves programacions.

La realitat a les escoles

En aquest apartat s'analitzen els resultats de les enquestes (annex 3), realitzades a mestres de primària de la zona del Vallès Occidental, on participen especialistes d'educació física, de música i tutors, a més s'afegeixen algunes apreciacions fetes pels experts entrevistats. Iniciem l'anàlisi donant a conèixer els resultats, que responen a alguns dels objectius plantejats en aquesta recerca: l'objectiu 2: "Conèixer si les escoles del Vallès Occidental incorporen l'ensenyament de la dansa dins de l'horari escolar" i també a l'objectiu 3: "Examinar la percepció dels i les docents del Vallès Occidental respecte a la integració de la dansa a les aules de primària".

En relació amb el treball de la dansa de les 66 docents que han intervingut en la mostra, s'han registrat 21 enquestes de tutors i tutores, 23 d'especialistes d'educació física i 22 d'especialistes en música. Per tant, considero que s'ha assolit un grau de participació acceptable en les respostes al qüestionari, encara que m'hagués agradat que haguessin participat més persones.

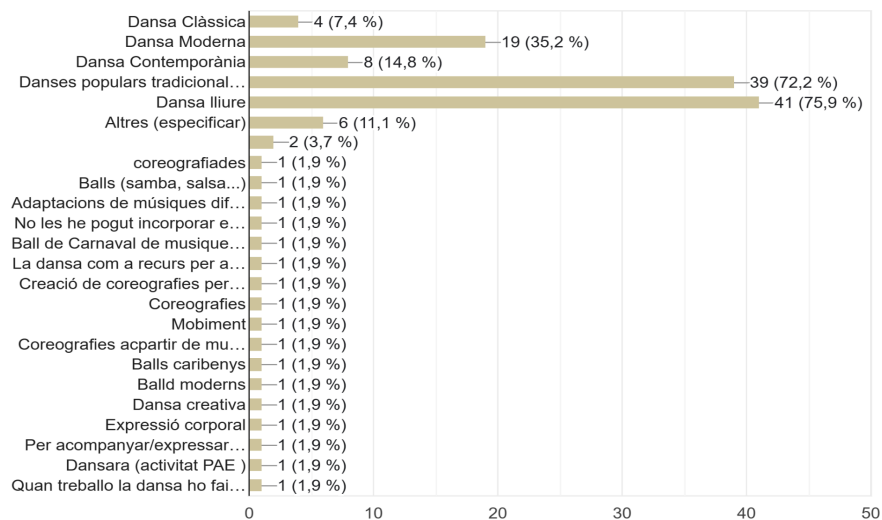
Incorpores activitats de dansa a les teves programacions?

Gràfic 1: Incorporació de dansa

Respecte a aquesta pregunta, podem observar que una gran majoria d'aquests, concretament el 80% dels mestres incorporen activitats de dansa a les seves programacions. Per tant, comprovem que la dansa és present a la majoria de les programacions d'aquests docents.

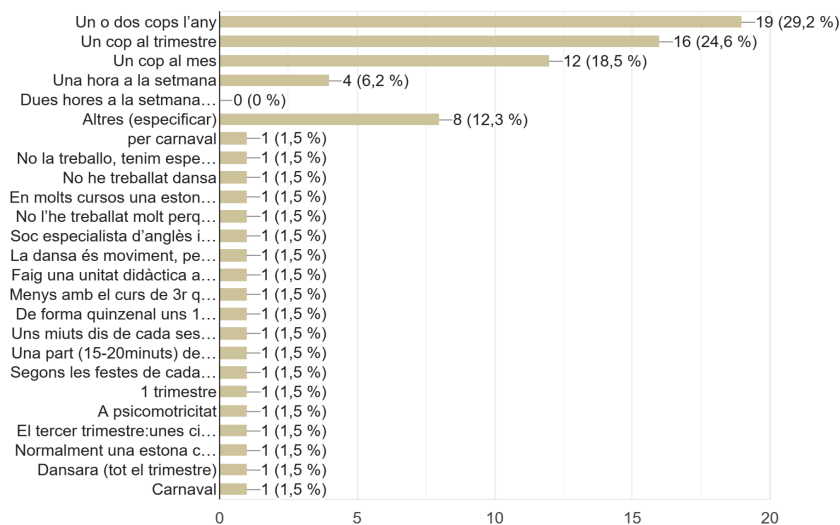
En cas afirmatiu, quin tipus de dansa feu?

Gràfic 2: Tipus de dansa

Aquesta pregunta tenia diverses possibles respostes, els mestres que han respost de manera afirmativa la resposta anterior, és a dir el 80% dels enquestats treballen diferents tipus de dansa. La tipologia de danses que més es treballa a les aules és, amb més d'un 40%, la dansa lliure (com fa l'entrevistada Mercè Gutés per a les escoles), seguit per les danses populars tradicionals catalanes o d'altres països (danses que fa l'entrevistat Quim Serra a l'Escola Bellaterra). També hi ha un grup important de mestres que fan danses coreografiades, dansa moderna amb un 19%, i sent les menys treballades la dansa contemporània i la dansa clàssica (com ofereix l'entrevistada Isabel Belén Gómez a l'Ateneu de Cerdanyola).

Cada quant treballa la dansa?

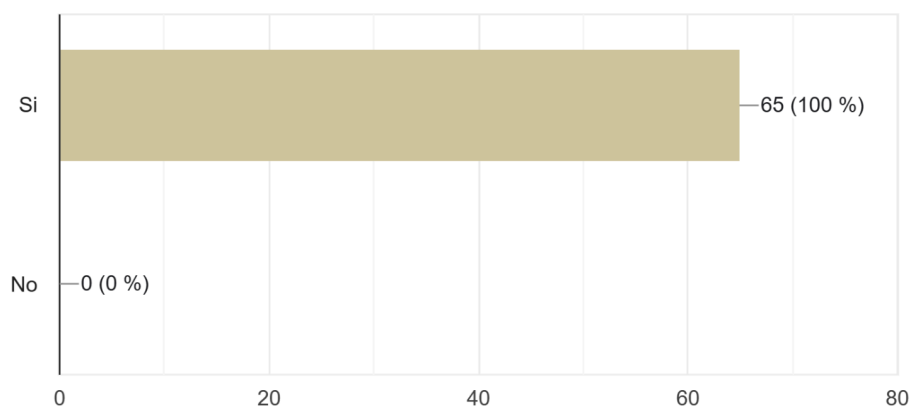

Gràfic 3: Freqüència

Si ens fixem en la freqüència amb què duen a terme activitats de dansa dins de l'aula, un 30% ho fan un o dos cops a l'any. És probable que aquesta resposta no estigui ben plantejada, ja que molts mestres han manifestat que la treballen de forma puntual un o dos cops l'any (per celebrar el dia de la dansa, festes escolars com ara carnaval o la festa de final de curs, etc.). Els grups de tercer o quart d'algunes escoles participen en projectes de dansa on han d'aprendre danses concretes, generalment tradicionals catalanes, per després fer una ballada popular, en un espai públic, on intervenen totes o la majoria de les escoles de la localitat. Generalment, són projectes portats a terme pels especialistes de música, com és el cas de les escoles de Barberà, que treballen coordinadament en l'organització d'aquesta activitat, i té com a principal objectiu compartir i difondre la cultura catalana i les nostres arrels entre els infants. El que vol dir que, encara que la treballen de manera puntual, necessiten unes quantes sessions per aprendre les danses.

Un 24,6% treballa la dansa un cop al trimestre, mensualment un 18,5% i únicament un 6,2% dels docents la treballen de forma continuada i regularment, ja que incorporen la dansa en les seves programacions un cop a la setmana. Per tant, en moltes escoles la freqüència en què es realitza dansa és encara molt escassa.

Creus que les activitats de dansa tenen beneficis per al desenvolupament dels alumnes?

Gràfic 4: Beneficis

Com es pot observar a la taula, cal destacar que el 100% dels docents enquestats afirmen que la dansa té beneficis en el desenvolupament de l'infant. Aquesta és una troballa significativa, ja que reflecteix el reconeixement unànim de la importància de la dansa com a eina pedagògica en l'educació primària.

En cas afirmatiu, quins creus que són aquests beneficis?

Tant els experts com els mestres consideren que tots aquests beneficis són rellevants. Amb aquesta pregunta, faig un resum de totes les respostes donades pels mestres i els experts, ja que en moltes ocasions es repeteixen.

La pràctica d'activitats físiques i artístiques proporciona una àmplia gamma de beneficis que inclouen diferents aspectes del desenvolupament personal i social:

La millora del control corporal i la coordinació, la consciència corporal i el desenvolupament sensorial-motor, equilibri, coordinació de moviments, concentració, autoconeixement i expressió emocional a través del moviment. També es destaca la millora de l'autoestima i la superació de vergonyes i pors, així com el respecte cap als altres i la capacitat de compartir moments agradables amb els companys, promovent el treball en equip i la cohesió de grup.

La pràctica també estimula la creativitat, fomenta el respecte per la pròpia cultura i altres cultures, i contribueix a la sensació de felicitat i desinhibició. A més, ajuda a millorar la memòria i la concentració, treballa el ritme i ensenya a expressar-nos i comunicar-nos de forma no verbal. En resum, la pràctica d'aquestes activitats ofereix un conjunt complet de beneficis que enriqueixen la vida personal, social i emocional de qui les practica.

En cas que no incorporis la dansa a les programacions, quins són els principals motius?

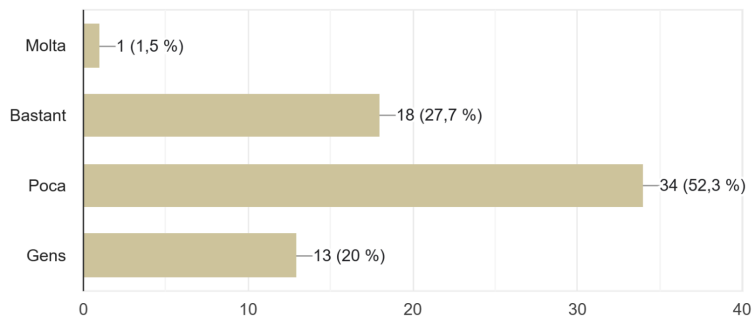
Els aspectes que dificulten el treball de dansa a l'escola, segons l'opinió dels docents, són principalment:

- La dansa en aquest país és 0.
- Manca de formació i espai inadequat.
- Seguir el currículum.
- A la meva escola únicament fem dansa a les festes de l'escola.
- No es contempla a l'horari escolar com a assignatura.
- Costa trobar el temps per fer-ho.

Considero que amb aquestes respostes queda molt clar quins són els problemes principals que trobem a les escoles per no treballar la dansa: la manca de formació per part del professorat,

que no estigui contemplada com a assignatura i, per tant, dins del currículum no hi ha uns sabers i objectius específics per a aquesta disciplina, i per últim la manca de recursos, les escoles no disposen d'espais adequats per a la pràctica de la dansa ni del suficient temps.

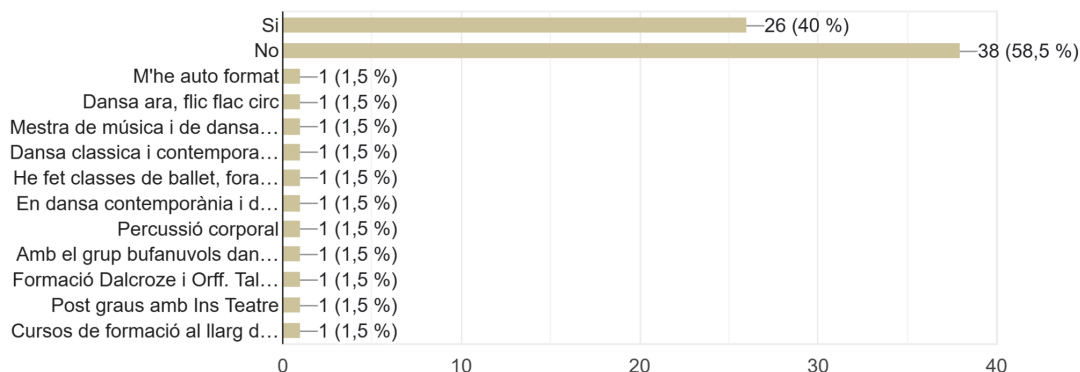
Heu rebut formació de dansa a la carrera?

Gràfic 5: Formació a la carrera

El 20% dels mestres enquestats revelen que no han rebut cap formació específica en dansa durant la seva carrera universitària, i un 52% n'ha rebut poca. Aquesta manca de preparació és una de les qüestions més assenyalades pel professorat. La falta de formació en aquest àmbit pot ser un obstacle significatiu per a la integració efectiva de la dansa a les programacions educatives. Sense una preparació adequada, els docents poden trobar dificultats per comprendre plenament els beneficis de la dansa i com implementar-la de manera efectiva a l'aula. A més, la falta de coneixements específics pot limitar la seva capacitat per planificar i liderar sessions de dansa de manera segura i significativa.

Heu rebut formació de pedagogia de la dansa a escala personal? (Si la resposta és afirmativa, específica).

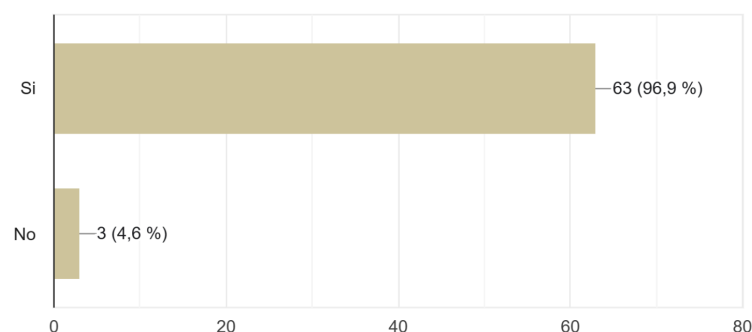

Gràfic 6: Formació personal

El 40% de les persones enquestades han rebut formació en dansa a escala personal, una dada que suggereix un interès i una experiència prèvia en aquest àmbit. Aquesta formació pot provenir de diverses fonts, com ara classes de dansa fora de l'àmbit acadèmic, activitats extracurriculars o simplement un interès personal en la dansa.

D'altra banda, el 58,8% dels enquestats no han rebut cap mena de formació específica en dansa. Aquesta xifra reflecteix una manca de preparació formal en aquest àmbit entre una part significativa de la mostra, aquesta falta de formació fa que sigui un obstacle perquè els docents la integrin dins de les seves programacions.

Creus que hauria d'estar inclosa dins de l'horari escolar?

Gràfic 7: Horari escolar

Segons les dades recollides, un impressionant 96,9% dels enquestats creu que la dansa hauria d'estar inclosa dins de l'horari escolar mentre que només un 4,6% no ho veu així.

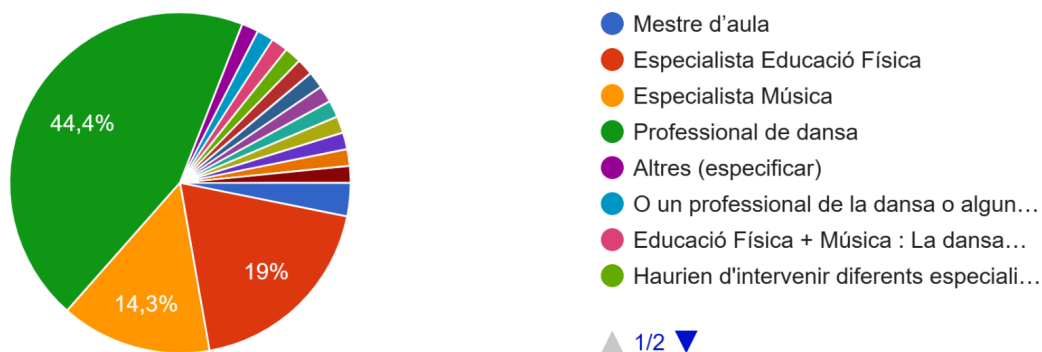
El fet que gairebé el 97% dels enquestats estiguin a favor de la inclusió de la dansa en l'horari escolar és una indicació clara del reconeixement del seu potencial com a eina educativa. Aquest suport suggereix una comprensió àmpliament compartida dels beneficis físics, emocionals i cognitius que la dansa pot aportar als estudiants.

També els 3 experts de la dansa entrevistats opinen que aquesta disciplina hauria d'estar inclosa per tot allò que ofereix per al desenvolupament dels infants. "Oi tant, jo l'imposaria. Faria una activitat de dansa creativa almenys un cop a la setmana" (Mercè Gutés, 2024). "Jo crec que segur, és una part importantíssima, la música, la dansa, les arts en general, perquè també és un element de comunicació i de relació entre tu i una altra persona i el grup amb el que comparteixes aquesta emoció i aquesta sensació" (Quim Serra, 2024). "Absolutament,

[...] Porque está muy bien que te enseñen a hacer deporte y me consta que hay algo de danza en las escuelas, pero creo que el cuerpo tiene más posibilidades” (Isabel Belén Gómez, 2024).

No obstant això, el petit percentatge de persones que no veuen la necessitat d'incloure la dansa en l'horari escolar també és interessant. Aquests enquestats podrien tenir opinions diverses sobre els continguts educatius prioritaris o les maneres òptimes de dedicar el temps escolar. És possible que considerin altres activitats més prioritàries o que no percebin la dansa com una part essencial de l'educació.

Si la resposta anterior és que sí, qui penses que hauria de ser l'encarregat

Gràfic 8: Encarregat de fer dansa

Gairebé la meitat d'enquestats creu que l'encarregat en impartir dansa hauria de ser un professional del món de la dansa, seguidament de l'especialista d'Educació Física amb el 19% i l'especialista en Música (14,3%). Dos dels enquestats han esmentat que hauria de ser el mestre d'aula, i la resta expressen que haurien d'intervenir tant el mestre d'educació física com el de música, o aquell qui tingui coneixements. En un cas s'ha esmentat que en ser una disciplina que engloba molts àmbits, tots els mestres haurien d'estar involucrats en l'ensenyament de la dansa.

De les persones entrevistades, tant la Mercè Gutés com en Quim Serra ofereixen dansa dins l'horari lectiu i són contractats per l'escola per impartir aquest servei.

Comentaris que vulguis afegir

Per a aquesta última pregunta, s'han utilitzat les mateixes paraules dels entrevistats amb la finalitat de no alterar el sentit, el pensament i les seves emocions. A continuació es presenten alguns exemples:

- *Crec que es treballa poc o gens a les escoles.*
- *A la nostra escola la dansa i el teatre hi són molt presents perquè dediquem la "sisena" hora (escola concertada) als ensenyaments artístics: escènics o musicals (els alumnes escullen). És un projecte d'escola realment interessant!*
- *M'encanta la teva iniciativa!*
- *Com a alumna que ha rebut aquesta formació a l'escola primària haig de dir que és una eina que incorpores de per vida i que ha fet que la dansa sempre estigués present en la meva vida.*
- *L'expressió corporal i l'artística està molt poc valorada en comparació amb tots els beneficis que aporta si es treballen bé.*
- *Gràcies per pensar en la dansa; tinc una filla que s'està preparant per marxar a fora. Aquí no hi ha cultura de la dansa.*
- *Ensenyar dansa o ball comporta utilitzar unes sessions per tal de poder-lo ensenyar i anar-lo aprenent. Seria genial poder-ne fer més, però hi ha molts aspectes a treballar dins l'àrea de música (llenguatge, audició, cançó...) i molt poc temps per fer-ho, només una sessió d'1 hora a la setmana en la majoria dels cursos.*
- *Incorporo poc la dansa a les meves programacions perquè l'estona de música és molt curta i perquè la meva formació en dansa es limita a l'assignatura que vaig fer a la universitat.*
- *Penso que s'hauria d'incloure una sessió setmanal d'educació dramàtica en la qual es treballés l'expressió i comunicació corporal a través de la dansa i la dramatització.*

Aquestes respostes m'han emocionat profundament. És evident que hi ha una passió i un reconeixement dels beneficis de la dansa i altres formes d'expressió artística entre el personal docent. La seva implementació adequada podria enriquir enormement el desenvolupament integral dels infants, oferint-los eines de comunicació, expressió i creativitat que perduraran tota la vida. Aquests testimonis reforcen la idea que caldria donar més espai a l'educació artística dins del currículum escolar, per garantir una formació completa i enriquidora per a tots els alumnes.

Les conclusions i reflexions

Aquest treball tenia com a objectius conèixer els beneficis de la dansa per al desenvolupament integral de l'infant a l'etapa de primària, veure la presència actual d'aquesta a les escoles del Vallès Occidental i la percepció que tenen els i les docents per incloure aquesta disciplina dins l'àmbit educatiu.

La investigació realitzada a partir de la revisió bibliogràfica i amb les entrevistes als experts i les enquestes realitzades, ens confirma que la dansa pot ser una peça clau en l'educació dels nens i de les nenes, ja que aporta nombrosos aprenentatges i beneficis en l'àmbit físic, motriu, emocional, cognitiu i social. A més facilita l'adquisició de la consciència corporal i fomenta les relacions interpersonals, perquè contribueix al procés de socialització i interrelació entre els alumnes. El treball implícit dels valors i del creixement personal que pot generar en els infants li atorga un alt valor pedagògic. A més, la dansa i els moviments estan sempre en el nostre dia a dia, és una manera d'expressar-nos, i ens dóna satisfacció, goig i energia.

Amb la pregunta que en un inici em plantejava "Les escoles del Vallès Occidental incorporen la dansa dins les seves programacions?" he pogut observar que tot i haver vist la importància que té la dansa pel desenvolupament integral de l'alumne, he constatat, amb les enquestes realitzades, que la dansa té una presència molt pobra en les escoles del Vallès Occidental, i segurament això es podria extrapolar a altres zones de Catalunya, fins i tot de l'estat espanyol. Les escoles utilitzen la dansa de manera puntual, com a suport per a altres àrees d'estudi com la música o l'educació física i no té una presència significativa per si sola. Aquesta pràctica no sistemàtica és degut a diversos factors, com la manca de formació del professorat, la inexistència d'un currículum específic o la limitació de recursos materials i espacials, entre els factors més rellevants. Encara que cada vegada hi ha més projectes de dansa a les escoles duts a terme per professionals de la dansa, els quals brinden una oportunitat excepcional per enriquir l'experiència educativa dels nens i les nenes i promouen un coneixement i una apreciació més profunda de la rica herència cultural de Catalunya. Per tant, la meva hipòtesi

inicial sobre que un percentatge molt baix d'escoles del Vallès Occidental incorpora el treball de la dansa dins l'horari escolar, és completament certa.

Tal com assegurava una de les mestres participants en el treball, a la universitat no es promouen assignatures de dansa per a docents. Per a poder entendre els beneficis que tenen el moviment i la dansa per als infants, i comptar amb recursos per a dur a terme activitats d'aquesta disciplina artística, caldria rebre classes de dansa durant la carrera universitària.

Si hi ha un aspecte que m'ha emocionat de la percepció que tenen els docents enquestats ha estat veure que gairebé el 97% tenen clar que la dansa s'hauria d'incloure en les programacions i, per tant, hauria de ser una disciplina que tingués cabuda dins l'àmbit educatiu. Considero que ha quedat clar el seu potencial com a eina educativa, i que els docents tenen clars els beneficis físics, emocionals i cognitius que la dansa pot aportar als estudiants.

Sens dubte, els responsables en l'elaboració dels currículums educatius s'haurien de replantejar una formació més sistemàtica en dansa pel professorat, per tal que tingui cabuda dins les programacions escolars i explorar quin tipus de dansa és més adequat per als contextos educatius, tenint en compte les necessitats dels alumnes i els objectius pedagògics. En resum, la dansa té un potencial educatiu significatiu, i la seva integració adequada pot enriquir l'experiència d'aprenentatge dels alumnes.

Personalment, la realització d'aquest estudi ha fet que ampliï els meus coneixements sobre la dansa, els beneficis que aporta i l'important que pot ser per al desenvolupament dels infants incorporar-la a les aules. Vull subratllar la rellevància del meu treball en l'àmbit educatiu, amb l'objectiu de conscienciar i difondre tots els beneficis i valors que la dansa aporta.

Animo a les actuals i futures generacions de docents a fer cursos per ampliar els seus coneixements en dansa i a integrar-la a l'aula, ja que el moviment potencia l'activitat mental i millora l'aprenentatge dels seus infants.

A nivell personal, continuaré ampliant la meva formació en dansa per tal d'incorporar aquesta disciplina a la meva aula com a docent.

Fux (1981 p.34) indica que: “Dansar, aleshores, no és adorn de l'educació sinó un mitjà paral·lel a altres disciplines que formen, conjuntament, l'educació de l'home”.

Proposta de bones pràctiques

Tot i l'escassa representació que hi ha de projectes que incorporin la dansa a l'escola, hi ha algunes propostes que s'estan implementant arreu del territori, cada cop hi ha més professionals de la dansa que porten projectes pedagògics d'alta qualitat a les escoles, dins de l'horari escolar i no com a activitat extraescolar, amb la intenció d'oferir la possibilitat als alumnes d'explorar i experimentar amb el llenguatge del cos i el moviment com a mitjà d'expressió i comunicació. D'altra banda, donen eines bàsiques perquè el docent perdi la por de fer ballar els seus alumnes, recursos que permeten apropar i mirar la dansa com una eina pedagògica. Com que la dansa no té un pes rellevant al currículum, les propostes són de caràcter voluntari i és a les mans de l'escola o d'algun mestre/-a de fer el pas per acollir-les.

A continuació, proposo algunes bones pràctiques dutes a terme a la ciutat de Barcelona i els seus voltants, amb l'objectiu que els mestres disposin de recursos per incorporar la dansa dins l'horari escolar.

- **Projecte REDE**

Davant la manca de dansa a les escoles, 9 associacions de professionals de la dansa d'Espanya s'han unit per impulsar la presència i les Bones Pràctiques de la dansa als centres d'Educació Infantil, Primària i Secundària a través de la RED ESTATAL DE DANZA Y EDUCACIÓN (REDE). [Projecte REDE - APdC \(dansacat.org\)](http://dansacat.org)

- **Dans Invitro**

Dans Invitro s'encarrega de dirigir l'acció educativa dins els centres creant i desenvolupant les sessions de dansa i moviment. Abans de començar-les, ofereixen una formació específica al professorat d'educació física relacionada amb el que vivenciaran els alumnes. Durant la jornada del Dia Internacional de la Dansa, Dans Invitro ofereix diferents tallers i espectacles dins les escoles, per celebrar i fer visible aquesta disciplina artística. [Dans Invitro | Dansa | Catalunya, Spain](#)

Il·lustració 1. Font: [TALLERS DE DANSA | dansinvitro](http://tallersdedansa.com)

- **Belluga't**

El Belluga't és un projecte que organitza el MEM, Moviment Educatiu del Maresme, Dans inVitro i Cronopis, l'objectiu del qual és apropar la dansa creativa a les escoles de primària i instituts. [Projecte Belluga't – MEM \(memcat.org\)](http://memcat.org)

Il·lustració 2. Font: [Projecte Belluga't – MEM \(memcat.org\)](http://memcat.org)

- **Fem Dansa**

El Fem Dansa és un projecte del Pla de Formació de Zona del Centre de Recursos Pedagògics de Mataró i compta amb el suport de la Direcció d'Ensenyament i la col·laboració de la Direcció d'Esports i la participació de més de 1000 alumnes de la ciutat. L'activitat persegueix la millora de competències transversals dins l'horari lectiu, tot posant en contacte a l'alumnat amb una disciplina artística. El treball és per mestres de Primària, especialistes de Música i Educació Física en la seva majoria, i d'una formació prèvia amb ballarins professionals. [Fem Dansa | Servei Educatiu Vallès Oriental IV \(xtec.cat\)](http://femdansa.cat)

Il·lustració 3. Font: [Escola El Turó – Fem dansa \(escolaelturo.cat\)](http://escolaelturo.cat)

- **L'Estruch**

A l'Estruch, fàbrica de creació de les arts en viu, l'alumnat de primària i secundària no només té l'oportunitat de veure de ben a prop com treballen els professionals de la dansa contemporània, sinó també de participar en els seus projectes creatius mitjançant diversos tallers. Una experiència educativa que enriqueix la percepció que els nens i nenes tenen de l'art, i dóna sentit a la tasca dels ballarins i coreògrafs que fan residència artística a l'Estruch. www.lestruch.cat/#activitats_pedagogiques

Il·lustració 4. Font: [Progr. educatiu \(sabadell.cat\)](http://progr.educatiu.sabadell.cat)

- **Dansa Ara**

A Barcelona hi ha el programa Dansa Ara és un gran esdeveniment de dansa contemporània organitzat per l'Ajuntament de Barcelona i adreçat a l'alumnat de cicle inicial d'escoles de Barcelona. Vol promocionar l'aprenentatge de les habilitats rítmiques i artístiques dels infants mitjançant la dansa contemporània. [Dansa Ara - Mou el cos, desvetlla la ment](#)

Il·lustració 5. Font: [Esport i Dansa Ara | Web de Barcelona](#)

- **Factoria Mascaró**

La Factoria Mascaró és un projecte on cinc ballarins de diferents edats i experiències, s'han unit per fer allò que els agrada: ballar, mostrar i evolucionar en el llenguatge de la dansa. Busquen maneres d'incloure la dansa en l'educació i presenten activitats per a les escoles. [Home | factoria mascaro \(jimdosite.com\)](#)

Il·lustració 6. Font: [Factoria Mascaró: entradas, biografía, fotos y noticias - Teatro Barcelona \(teatrebarcelona.com\)](#)

- **Calaix de música**

També trobem algunes pàgines que ens poden servir com a recursos per a treballar a l'escola amb reculls de danses. Algunes d'aquestes son la pàgina web "Calaix de música" <https://sites.google.com/a/blanquerna.url.edu/calaix-de-music/escoltar-cantar-ballar/ballem/ladanaenelmoneducatiudelnenperegodallprocesdapren>. És una eina per a professionals de l'educació interessats a potenciar l'ensenyament de la música on també mostra danses catalanes i d'arreu del món per fer a l'aula.

- **Xtec**

Al Xtec trobem una pàgina amb un llistat de danses catalanes per treballar a l'escola les quals estan dividides per cicles. http://xtec.cat/~gcaldero/ex_musicals/dansa/folcloricq.htm

- **Graner Educatius**

Graner Educatius és una plataforma en línia que ofereix recursos educatius per a docents, especialment centrats en l'educació infantil i primària. Aquesta pàgina proporciona materials didàctics, activitats, jocs, vídeos educatius i altres recursos pensats per enriquir les classes i promoure l'aprenentatge dels estudiants. Hi ha una secció per a primària on mostren projectes i activitats que introdueixen pràctiques artístiques dins el currículum escolar. [Educatius - Graner \(granerbcn.cat\)](http://granerbcn.cat)

- **Mercat de les Flors**

El Mercat de les Flors és un espai a Barcelona dedicat a les arts escèniques, especialment a la dansa contemporània i el teatre. Ofereix diverses activitats i programes destinats a les escoles per fomentar l'aprenentatge i l'interès per la dansa. A més ofereix cursos de formació per al professorat on acullen a docents de tots els nivells educatius. [Educació - Mercat de les Flors \(mercatflors.cat\)](http://mercatflors.cat)

Il·lustració 7. Font: [Programació per a escoles - Mercat de les Flors \(mercatflors.cat\)](http://mercatflors.cat)

- **La Caldera**

La Caldera és un centre de creació de dansa que impulsa la recerca artística al voltant del cos. Té com a finalitat principal apropar la dansa als alumnes d'escoles i instituts de la ciutat, oferint una programació adaptada i pensada per a cada franja d'edat. [Històric](#) | [La Caldera](#)

Il·lustració 8. Font: [Dansalabo | La Caldera](#)

- **Ateneu de Cerdanyola del Vallès**

A l'Ateneu de Cerdanyola del Vallès ofereixen classes de dansa lliure a les escoles d'aquesta població les quals ho sol·licitin. [Escola de dansa | Cerdanyola del Vallès](#)

Il·lustració 9. Font: [Dansa creativa | Escola Sant Martí \(xtec.cat\)](https://www.xtec.cat/dansa-creativa/)

- **Llibre El Galop**

El llibre “El Galop” és un recull de danses catalanes i jocs dansats de tots els temps adreçades especialment a mestres i educadors.

Referències bibliogràfiques

- ABC Danzar. (2002). *¿Por qué danzar? Los beneficios de la danza*. Recuperat el 20 d'octubre de l'any 2016 a:
<https://abcdanzar.blogspot.it/2012/02/porque-danzar-los-beneficios-de-la.html>
- A. D. P. (2015). *Dansa a l'escola: mapa de bones pràctiques*. Universitat de Girona. Servei de Publicacions.
- Ainhoa Sarmiento. (2015). *101 ejercicios de danza contemporánea para niños y juvenes*. Tutor, S.A.
- ANGELA MORALES FERNANDEZ , RAQUEL PASTOR PRADA. (2023). *DANZA EDUCATIVA CREATIVA EN CONTEXTOS MULTIDISCIPLINARES*. Libargo.
- Arts per repensar l'educació*. (2023). [Vídeo]. Fundació Carulla.
- Clark, K. & Hudson, E. (2023, 23 enero). *El currículum actual dedica 50 horas lectivas a l'art per any escolar*. Inedit Web.
<https://www.inediteducacion.com/el-curriculum-actual-dedica-50-hores-lectives-a-lart-per-any-escolar-artic949>
- Danza Ballet & Body Ballet. (2016). Los beneficios del baile. Recuperat el 20 octubre de l'any 2016 a: <http://www.danzaballet.com/los-beneficios-del-baile/>
- Efdeportes. (2009). La danza y su valor educativo. Recuperat el 25 octubre 2016, a <http://www.efdeportes.com/efd138/la-danza-y-su-valor-educativo.htm>
- Entrevista a María José Mora, directora de Dansa València. (2023). SAÓ.
<https://revistasao.cat/entrevista-a-maria-jose-mora-directora-de-dansa-valencia/>
- Escolán, E. (2020). Art per connectar aprenentatge i emoció a l'aula. *Criatures*.
- El Galop: Danses catalanes i jocs dansats* (4.ª ed.). (2003). Alta Fulla.
- El valor pedagògic de la dansa. (2015). *RDE - Repositori del Departament d'Educació*.
https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/132942/1/Com_redactar_TFG_Educacio_022-2023.pdf
- García Ruso, H. G. R. (2002). *La danza en la escuela y la formación de los profesores* [Universidad de Santiago de Compostela].
https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/498285.pdf&ved=2ahUKEwj_gsX3za2EAXUDQ6QEHUP-D10QFnoECBIQAQ&usq=AOvVaw03v2RQteRy8-nbDay19Ijd

- Generalitat de Catalunya. (2023). *Currículum*. Educació bàsica - El nou currículum.
<https://projectes.xtec.cat/nou-curriculum/educacio-basica/#decret>
- Hector Bonilla Estevez. (1999) Editorial educativa. (s. f.). *La Danza en La Escuela*.
- La dansa a l'escola. (s. f.). Xtec. <http://www.xtec.cat/~litorres3/projecte/d4/escola.html>
- La educación artística en la escuela: Claves para la innovación educativa* (1.ª ed.). (2007).
Graó.
- Maria Fux. *Danza experiencia de vida* (1.ª ed.). (s. f.). Paidós. Técnicas y Lenguajes corporales.
- Per a mi la dansa és. . .* (2009). Associació de Professionals de la Dansa de Catalunya.
- Pérez Galí, Aimar. (2021). EL LENGUAJE Y TODAS SUS POSIBILIDADES. *Metal*.
- Pérez Galí, A. (2016). Quan el cos parla. *A*DESK Critical Thinking*.
- Rosa Sensat. (2017). *La dansa a l'escola: El mestre Joan Serra* (1.ª ed.). Joan Figueres Bautista.
- Sora, J. (2021, abril 17). *Dansa i escola*. El Temps.
<https://www.eltemps.cat/article/13446/dansa-i-escola>
- Vila, Elisenda. "La dansa a l'ensenyament." *Assaig de teatre: revista de l'Associació d'Investigació i Experimentació Teatral* (2008): 278-282.

Annexos

Annex 1: Guió entrevista

Objectiu: Descobrir els beneficis de la dansa com a eina pedagògica a l'educació primària.
Instrument: Entrevista
Participants: - Professionals mestres ballarins: Mercè Gutés, Quim Serra, Isabel Belén Gómez-Clacalcerrada Candel
1. Breu descripció sobre la teva relació amb la dansa. (Quin tipus de dansa imparteixes?).
2. Què és per a tu la dansa?
3. Com ajuda la dansa al desenvolupament dels infants?
4. De quina manera la dansa ajuda els infants a conèixer el seu propi cos?
5. Creus que hauria de donar-se més importància a la dansa a l'escola ordinària?
6. Com ajuda la dansa a establir vincles entre iguals?
7. Com afecta la dansa a l'estabilitat emocional i autoestima dels infants?
8. Com ajuda la dansa als infants respecte l'ús del llenguatge i la comunicació?
9. Com ajuda la dansa a la millora de la memòria?
10. Com ajuda la dansa a la capacitat d'atenció?
11. Com afecta la dansa a l'espontaneïtat, la imaginació i la creativitat en els infants?
12. Quin paper té la inclusió en la dansa?
13. Creus que la dansa aporta més beneficis que no s'han esmentat anteriorment? Quins i per què? Vols compartir alguna altra cosa?
Taula 1: Preguntes entrevista

Annex 2: Entrevistes

Entrevista Mercè Gutés

Il·lustració 10: La Mercè fent classe de dansa lliure.
Font: Pròpia amb l'autorització de les famílies

La Mercè Gutés, és exballarina, formada en jazz, clàssic i en contemporani. A més és professora de dansa i treballa a l'Ateneu de Cerdanyola del Vallès oferint classes de dansa lliure i creativa per a escoles, treballa amb grups tant d'infantil com primària, però també amb adults. La Mercè em va donar l'oportunitat d'observar una de les seves sessions de dansa lliure amb infants amb el consentiment de les famílies de les nenes per poder fer algunes fotos per al treball (annex 4).

1. Breu descripció sobre la teva relació amb la dansa. (Quin tipus de dansa imparteixes?).

He ballat des dels 7 anys. A casa ballava i me n'anava a fer espectacles als veïns que eren gent gran que estaven avorrits i m'esperaven per veure'm ballar, però no em van apuntar a dansa. Jo feia música, ceràmica, però el meu pare creia que la dansa clàssica estava més vista per a una classe social alta i per a gent amb privilegis, i per això el meu pare no m'hi va

apuntar. Quan vaig fer 14 anys, em vaig apuntar a un gimnàs que hi havia a Sabadell que es deia Eulàlia Castanyè, que tenia molt bon ull per les danses i va agafar en aquella època a professors amb molt nom. Per exemple, el Ramon Oller, que és premi nacional de dansa. Va agafar professors que eren internacionals de l'escola Anna Maleras, qui va ser pionera a Barcelona, perquè és la que va portar la dansa Jazz a aquesta ciutat; en aquella època només hi havia clàssic i contemporani. Jo vaig anar a aquella escola, i arran d'aquí em van proposar donar classes de dansa, cosa que mai m'ho havia plantejat, sempre m'havia imaginat com a ballarina. Em vaig formar a diferents llocs, però la meva formació en jazz ha estat a l'escola Anna Maleras. Altres llocs on em vaig formar van ser a La Fàbrica, l'escola de l'Eulàlia Eulasia, al Varium... perquè he estat bastant inquieta. M'he format en jazz, en clàssic i en contemporani. A partir d'anar-me formant, a l'escola on vaig començar el mateix Ramon Oller em demanava quan arribava tard si podia començar la seva classe, i jo encantada. Tot això m'ho vaig trobar i em vaig anar ficant al món de l'ensenyament i vaig començar a ensenyar jazz. Què va passar? Jo donava classe a l'escola Àgora de Sant Cugat a adults, joves i infants, on vaig estar vint anys, ho vaig viure amb molta pressió ja que havia de muntar moltes coreografies, llavors vaig fer un canvi de gir i em vaig formar a l'escola d'expressió en moviment lliure i creatiu, ja que vaig veure que això era més indicat per als infants, vaig trencar amb el que a mi m'havien ensenyat; llavors em vaig ficar en aquest món i és el que treballo amb els nens i nenes avui en dia, i ja amb una certa edat fan jazz o clàssic. Aquí a l'Ateneu fem això, primer fem dansa creativa, descobreixen el seu cos, el moviment i després ja incorporen la tècnica. I bé així és com em vaig iniciar, hagués volgut iniciar-me abans, però no va poder ser, però a tot s'hi arriba.

- I ara aquí a l'Ateneu quines classes fas per als infants?

A través de dinàmica educativa, tenim un projecte a Cerdanyola que, aquelles escoles que ho sol·liciten venen a fer dues sessions de dansa creativa amb mi amb el grup classe.

2. Què és per a tu la dansa?

Ui m'emocionaré. No m'han fet mai aquesta pregunta i ara m'emociono. Ho és tot, tot. A mi m'ha ajudat a agafar confiança, perquè a mi em costava. No m'agrada mai destacar, sempre he sigut una persona molt sensible, i mai m'ha agradat ser el centre d'atenció. Ara a l'escenari brillava, a classe brillava. Però després les primeres classes estava molt nerviosa pel fet que algú em mires i que tots els ulls et miressin a tu. I em vaig anar acostumant a aquest fet que tothom et mira, acostumar-me a parlar portant la classe. A mi m'ha ajudat molt la dansa i m'ha

ajudat en el meu dia a dia. És que jo tot ho veig a través de la dansa. El meu dia tot ho faig ballant, i parlo i vaig bellugant els braços, amb les meves filles quan eren petites i ara amb el meu nét fent ritmes pel carrer... No ho sé, jo crec que sempre he portat dins. Vull dir, no concebo la vida sense la dansa, no puc i veig que em costaria, no puc deixar-la, és que necessito la dansa. Em dóna pau, primer que el meu cos s'ha acostumat i ho necessita, i després és com una regeneració d'energia.

3. Com ajuda la dansa al desenvolupament dels infants?

Veig que pot ajudar de moltes maneres perquè, si parlem de la dansa tècnica, com el jazz o el clàssic, t'ajuda amb la disciplina i amb l'esforç, que avui en dia no es concedeix. Com que tot ho tenim tan de pressa per què esforçar-nos. A un nen li costa entendre que per aconseguir coses has d'esforçar-te, també a la frustració perquè no surten les coses a la primera i llavors ho has de practicar. Però a part d'això és molt important la dansa de moviment lliure creatiu. Veig que als infants els aporta primer de tot, trobar-se amb ells mateixos perquè els nens avui en dia estan dispersos. Llavors jo penso que amb aquest tipus de dansa es treballa molt el fet de saber escoltar i prestar atenció. També ajuda molt a un mateix, a tenir més seguretat, a millorar l'autoestima, ja que a la dansa lliure tot el moviment és correcte, perquè és el teu moviment. A la vegada es treballa la imaginació i la creació i a més aprenen dels companys i companyes el fet de saber respectar als altres i, en definitiva, la cohesió del grup.

4. De quina manera la dansa ajuda els infants a conèixer el seu propi cos?

Amb la dansa treballen molt la consciència corporal, si jo haig de bellugar el meu cos, he de tenir consciència de les parts del meu cos. A part els nens no tenen consciència perquè estan com a fora hi ha pocs nens que sàpiguen controlar certes parts del cos, perquè no ho pensen. El jazz també ho té molt això, amb el jazz es treballa aïllacions, que és treballar una part del cos, ara el cap, ara les espatlles, ara les mans. Aleshores, si tu vas fent tot aquest treball, el nen agafa una mica de consciència corporal i quan estàs treballant lliurement, vas provant i vas agafant vocabulari i aquest vocabulari de moviment et permet anar cada cop més lluny, anar avançant i agafant habilitats i consciència corporal, a més que agafes seguretat en tu mateix.

5. Creus que hauria de donar-se més importància a la dansa a l'escola ordinària?

Oi tant, jo l'imposaria. Faria una activitat de dansa creativa almenys un cop a la setmana, sobretot els primers cursos, que no vol dir que els següents no ho hagin de fer. Quan venen les escoles, veig que els mestres es queden parats perquè acaben de conèixer els alumnes que ells tenen. Si ve un mestre de psicomotricitat, potser ha vist una miqueta, però, tot i això, se sorprèn. Perquè a vegades la psicomotricitat és més dirigida. Això també és dirigit, però hi ha la part amb música que també treballa les emocions. Hi ha nens que connecten amb la música, nens que a vegades la mestra em diu "estic meravellada perquè aquest nen només dona cops...", i ha connectat i gaudeix amb el moviment i és un altre nen. A vegades he tingut nens autistes que han treballat més que altres nens, han connectat i els hi ha anat bé. Perquè la música i el moviment tenen aquest poder plaent, i tu quan estàs concentrat i estàs creant dóna molt plaer. Amb tot aquest tipus de treball les mestres veuen com són els infants perquè a un nen assegut no l'acabes de conèixer. Quan tu fas moure el cos, et diu com és la persona. Doncs imagina't, si els mestres tenen la possibilitat de treballar el cos amb els alumnes, els coneixen més bé. A part que a ells els va bé, per al mestre és com una radiografia d'aquest.

6. Com ajuda la dansa a establir vincles entre iguals?

Fem moltes activitats i jocs de compartir material, de donar i rebre, treballen la frustració. Amb la dansa lliure, tots són iguals. No hi ha una diferència, jo no li veig. Tot està bé i llavors tots som iguals. Quan és una dansa més tècnica, sí que crea una miqueta de diferència, no tothom té possibilitats, hi ha cossos on és més natural, o tenen més flexibilitat, coordinació, i altres que són diferents. Llavors aquí sí que pots crear diferències. Així i tot, els nens petits tampoc no ho veuen això.

7. Com afecta la dansa a l'estabilitat emocional i autoestima dels infants?

Ajuda molt a l'autoestima pel que diem, perquè van aconseguint coses i llavors clar si tu aconsegueixes fer moviments que abans no feies per tu sola van guanyant confiança. A mi també m'agrada molt valorar, vull dir igual com et diré "surt de sota una cadira", jo valoro quan estan fent un bon treball, els dic "oh fantàstic", "continua així", però quan no treballen, també els dic, "no estàs treballant", "no veig res". Un comentari positiu per l'infant que està treballant,

que s'està esforçant, estàs dient coses boniques i clar això va quedant en ell i fa que millori la seva autoestima.

A vegades entren els nens plorant, enfadats per alguna cosa que ha passat, però quan el nen entra a l'aula, quan comença a treballar, marxa tot i el nen ja l'oblida. Llavors el fet de bellugar-te i el fet d'escoltar la música... és tan plaent que si no ho proves no ho saps, però si ho proves veuràs que és com diuen, que la dansa és medicina. I no ho dic jo perquè m'agradi la dansa, deixes anar els problemes amb el moviment, els ajuda a estar més tranquils i a calmar-se.

8. Com ajuda la dansa als infants respecte l'ús del llenguatge i la comunicació?

En l'ús del llenguatge clar, no parlem molt. Seria un llenguatge expressiu. La comunicació sí, perquè pots aprendre i de fet la dansa és això, és expressar emocions, sensacions, allò que tu sents, poder tenir la capacitat d'expressar amb el moviment. Per tant, tu t'estàs expressant, quan un s'expressa es comunica amb l'altre. De fet, fem treballs amb la mirada, treballem amb el tacte, vull dir la comunicació i l'expressió són eines bàsiques que aporta la dansa; la verbal, no la treballem tant. Clar, també parlem, no és que estiguem en silenci, però justament la dansa és escolta de música i expressió del cos. La verbal seria el teatre. Però aquestes dues es treballen, perquè ajuden molt a identificar el que tu sents.

9. Com ajuda la dansa a la millora de la memòria?

Molt, molt es treballa molt la memòria amb la dansa. A la dansa més coneguda, més tècnica, un clàssic, un jazz, ja se sap, no? Està formada per passos i si treballes coreografia, barra o tècnica, tot va enganxat i ho has de retenir a la memòria, però amb l'altre tipus de dansa també es pot treballar, de fet, treballem molt la memòria. Tu pots fer molts tipus d'exercici. Hi ha el nom de moviment que després ens identifiquem amb aquest nom. Per exemple, jo faig un moviment, ell en fa un altre, llavors tenim l'1, el 2 després del 3..., fins que tenim 20 moviments. Més tard els fem. Després els fan sols. I posteriorment els poso d'esquena. Tot això com un joc i sempre m'enduc sorpreses perquè ho acaben fent. Vull dir que la memòria es treballa molt, els nens si posen atenció tenen capacitat i recorden tots els moviments. I

potser el pròxim dia venen i recorden el moviment que ells feien. També inconscientment, el cos té memòria, el teu cos recorda el que has fet.

10. Com ajuda la dansa a la capacitat d'atenció?

Jo els dic als nens "s'ha d'escoltar", "si no em mires, no pots aprendre dansa". Ha d'haver-hi atenció, si no és impossible. Potser un contingut més curricular d'una classe clar potser ens pensem "jo explico, els nens escolten" que seria el que és normal, però els nens no escolten, però com que s'estan quiets, costa més de fer evident. Però en una aula de dansa, si ningú escolta, si no miren... Quan tu mires, és més fàcil escoltar perquè hi involucres més sentits, jo sempre els faig mirar-me, i aquí estan treballant l'atenció. Els nens es va acostumant, encara que sigui moviment lliure jo marco uns límits.

11. Com afecta la dansa a l'espontaneïtat, la imaginació i la creativitat en els infants?

Doncs molt, perquè els ajuda a potenciar a desenvolupar, mitjançant la pràctica, perquè amb la dansa treballes la imaginació. A vegades fem activitats amb la pilota imaginària, hem de crear l'espai que ocupa la pilota, anem ballant, fem que ens la passem. L'espontaneïtat, al ser un moviment lliure, els infants fan el que els surt. Això va molt bé per als nens que són tímids, cada cop es deixen més anar i no els veus tan neguitosos.

12. Quin paper té la inclusió en la dansa?

La dansa jo penso que com moltes de les arts, la inclusió la fa perquè l'art ens fa treballar a tots des del mateix nivell. Tots ja som iguals partim de zero. Llavors el fet de treballar emocions, el fet que tot el que hem dit, el tipus de treball, de compartir, de comunicar, a vegades ens toquem... la cohesió hi és i la integració hi és. Sí que és cert que hi ha nens, que tenen una realitat diferent, són nens amb més problemes llavors aquests nens a vegades sí que costa. Es pot fer, i venen, però jo també t'haig de dir que he tingut nens que no han fet res. Per exemple, la setmana passada hi havia un nen que es quedava al costat de l'armari, i jo amb tot el grup classe no podia estar per ell només. Li va costar molt entrar en l'activitat, ara bé, quan vam fer el massatge li va encantar, els massatges agraden molt a tothom, el massatge se'l va deixar fer i el va fer. Hi ha nens que han de sortir de l'aula amb la mestra

perquè ells només tenen per comunicar cridar i córrer. Jo crec que es podria fer i que la dansa els aniria bé però amb grups més reduïts i amb algun especialista, amb més recursos.

**13. Creus que la dansa aporta més beneficis que no s'han esmentat anteriorment?
Quins i per què? Vols compartir alguna altra cosa?**

El que aporta és felicitat; principalment, els nens, si tenen l'oportunitat d'expressar-se no veus cap nen serio.

També la presa de decisions; amb aquest tipus d'activitats aprenen molt a decidir perquè a vegades se'ls planteja diferents opcions com ara ballar per terra, ballar drets o, per exemple, iniciar un moviment i els altres el segueixen, hi ha moltes maneres de treballar que un ha d'aprendre a decidir "ara ho faig o no ho faig, què vull...". A vegades els nens funcionen per imitació pel que fa l'amic, van copiant sense parar-se a pensar si ells volen fer això, o ho fan perquè els altres ho estan fent.

Entrevista Quim Serra

Il·lustració 11: En Quim durant un espectacle. Font: Factoria Mascaró

En Quim Serra és ballarí i imparteix classes de dansa tradicional catalana a l'Escola Bellaterra de Cerdanyola del Vallès des de 1992. És el director de la companyia de dansa Factoria Mascaró des de 1998. A més, és formador de mestres en diferents centres de recursos des de 1993 i mestre de llenguatge a la Facultat de Ciències de l'Educació de la UAB.

1. Breu descripció sobre la teva relació amb la dansa. (Quin tipus de dansa imparteixes?).

La relació amb la dansa és de molt petit que vaig començar a ballar a l'esbart del meu poble. I a partir d'allò, perquè ja quan et vas fent gran vas buscant altres sortides que vénen més de gust, també de pensament i de diferents maneres de llenguatge, buscant diferents llenguatges. I fins aquí he anat fent aquest camí. Cursos he fet de tot, de contemporani i de jazz. En aquella època que es feia jazz quan jo era jove, després de contemporani i sense deixar la dansa tradicional, perquè és una cosa que m'agrada. M'agrada que hi hagi aquest llenguatge de la dansa tradicional també. Que el pots canviar i el pots modular de la manera que tu vulguis, i això m'agrada.

2. Què és per a tu la dansa?

La dansa és una manera de viure, de fer-ho com si respiressis, no? Vas buscant el moviment i el pensament es tradueix amb el moviment.

3. Com ajuda la dansa al desenvolupament dels infants?

Crec que és un mitjà on les criatures poden desenvolupar... més que res és dibuixar a l'espai. Dibuixar el teu pensament que quedi en l'espai encara que no es vegi però sempre queda. I crec que això és important, que els infants treguin aquests pensaments, aquestes sensacions i aquestes emocions que es tradueixen en moviment.

4. De quina manera la dansa ajuda els infants a conèixer el seu propi cos?

És l'eina que tu tens per fer servir aquest llenguatge; vull dir, dansa és tot: com caminem pel passadís, com ens relacionem, com ens mirem, com ens toquem...tot. El món és dansa, és

moviment. Ajuda a conèixer el seu propi cos i a agradar-te perquè tu crees el teu llenguatge que a tu t'agrada i el pots ensenyar.

5. Creus que hauria de donar-se més importància a la dansa a l'escola ordinària?

Jo crec que segur, segur que és una part importantíssima, la música, la dansa, les arts en general, perquè també és un element de comunicació i de relació entre tu i una altra persona i el grup amb el que comparteixes aquesta emoció i aquesta sensació.

6. Com ajuda la dansa a establir vincles entre iguals?

És una mica això que et deia abans, que tu pots ballar sol, pots compartir aquesta emoció i aquesta sensació amb un altre i llavors transmetre-la al grup també.

7. Com afecta la dansa a l'estabilitat emocional i autoestima dels infants?

Jo crec que és important. Perquè el reconeixement de tu mateix et fa tenir més seguretat també davant de situacions quotidianes.

8. Com ajuda la dansa als infants respecte l'ús del llenguatge i la comunicació?

Tu has vist aquí que tenim molts nens i nenes sords i has vist que tampoc faig servir gaires elements, només que et mirin... el llenguatge verbal quasi bé no faria falta amb una classe de dansa. Aquest any encara no ho he fet, però hi ha sessions que les faig sense parlar. De vegades sí que potencies una mica més aquella situació que et trobes davant d'un nen o una nena sorda, potencies aquella acció o allò perquè sigui més fàcil d'entendre.

9. Com ajuda la dansa a la millora de la memòria?

Ajuda molt, perquè tu et fas un discurs corporal i això t'ajuda a recordar aquest discurs, sempre que has de repetir alguna cosa o crear-ne una de nova, agafes elements i vas fent un collage de les coses que tens a dins teu.

10. Com ajuda la dansa a la capacitat d'atenció?

L'observació és molt important, t'han de mirar sinó res no serveix, si no observes a la dansa no saps què has de fer.

11. Com afecta la dansa a l'espontaneïtat, la imaginació i la creativitat en els infants?

Això encara no ho has vist, però ara al tercer trimestre bé el tema de les improvisacions. A la classe ja ho has vist que la parteixo de vegades en dues; faig una part de dansa tradicional, perquè també em dóna molt i puc estirar moltes coses perquè és una cosa molt rítmica, molt pautada i això ens serveix després per poder fer l'altra part que és aquesta de fragments de música variada que llavors pots agafar el que has treballat a la dansa tradicional de temps, de ritme i poder-ho fer servir en el moment d'aquestes altres feines més creatives. El tercer trimestre començo amb les improvisacions, a partir d'una música els ofereixes aquell tema i han de pensar-se què volen fer en grups o per parelles. Això de la improvisació és una mentida, perquè la improvisació no existeix a la vida. No, perquè sempre fas servir recursos inconscients que tu ja tens a dintre, la improvisació és un reciclatge de coses que ja les tens a dins teu perquè les has anat incorporant i llavors les treus en aquell moment inconscientment.

12. Quin paper té la inclusió en la dansa?

Home, jo penso que és importantíssim, per incloure diferències de gent, tant diferències corporals com de pensament, inclous a tothom. A la dansa tothom té cabuda. Jo he anat alguna vegada a fer classes on la gent està molt limitada físicament, i ho hem fet.

13. Creus que la dansa aporta més beneficis que no s'han esmentat anteriorment? Quins i per què? Vols compartir alguna altra cosa?

Jo penso que aporta tot, és una de les arts més completes.

D'experiència, per exemple, des de fa més de 25 anys formo part d'una cooperativa de gent que ens dediquem a fer danses a escoles, fem espectacles per a infants... Som 4 persones i entre totes anem buscant noves maneres d'incloure la dansa en l'educació, es diu Factoria Mascaró.

Entrevista Isabel Belén Gómez-Clacalcerrada Candel

Il·lustració 12: La Isabel fent ballet. Font: De la Isabel

La Isabel és una exballarina Valenciana, especialista en dansa contemporània i dansa clàssica. Va venir a Barcelona a treballar donant classes i ballant a diferents companyies conegudes, com l'escola de dansa Eulàlia Blasi. Porta gairebé nou anys donant classes de ballet a infants després de l'horari escolar.

1. Breu descripció sobre la teva relació amb la dansa. (Quin tipus de dansa imparteixes?).

Llevo toda la vida, desde los 8 años. Yo soy de Valencia y empecé en el colegio y hasta que no tuve la edad, no pude ir a una escuela de ballet. En Valencia me saqué la carrera de danza clásica, y como en aquel momento ahí había muy poco para dedicarse profesionalmente, me trasladé aquí a Barcelona. Entonces hice la carrera de danza contemporánea en el Instituto del Teatro. Luego he bailado danza contemporánea en diferentes compañías, y ya hace muchos años casi siempre lo he compaginado con dar clase. He estado en el conservatorio de Alella, en la escuela de Eulalia Blasi que cerró el año pasado, en el Ateneu de Cerdanyola el año que viene será el noveno año, alguna sustitución en el Oriol Martorell.

2. Què és per a tu la dansa?

Para mí la danza son tantas cosas. Para mí va muy relacionado a mi salud y a una dimensión espiritual en la que puedes sentir, yo personalmente lo que no siento con otras cosas. El estar conmigo misma, es una especie de dimensión sin palabras, sin ruido.

3. Com ajuda la dansa al desenvolupament dels infants?

Para mí lo desarrollan muchos aspectos. Yo también estoy bastante interesada en la neurociencia y hay una neurocientífica que se llama Nazareth Castellanos, que está estudiando muchísimo la danza a nivel cerebral, a nivel emocional. Creo que es salud para los niños, que es plantarles una semilla que hoy en día, dentro de todo el mundo de la tecnología, la verdad es que puede ser el acceso a otra dimensión, como lo que te decía yo que lo vivo, y luego, a nivel neuronal está super comprobado que mejora la capacidad de memoria, de coordinación, la musicalidad, aumenta el crecimiento de las neuronas, luego también trabajar en grupo los ayuda a que se conecten entre ellos, también desde el corazón, a que hagan grupo, a conocer su cuerpo...

4. De quina manera la dansa ajuda els infants a conèixer el seu propi cos?

Se trabaja todo el cuerpo; quiero decir: partes del pie, movilidad de los dedos, el empeine, ¿cómo lo tengo? ¿Cómo se apoya bien el pie? Claro, es que repasas todo el cuerpo. Ellos se hacen conscientes de su estructura. Luego también si tienen partes sobrecargadas, porque un día se ha trabajado más, luego saben cómo aflojar la musculatura, saben cómo fortalecerla, saben qué músculos tienen que fortalecer y qué se tiene que alargar, por ejemplo, para saltar más. Claro está que es tu herramienta de trabajo. O sea, que dependiendo de las edades terminan conociéndolo todo.

5. Creus que hauria de donar-se més importància a la dansa a l'escola ordinària?

Absolutamente, además, creo que hay todo un movimiento ya hace años de intentar buscar un camino por ahí. Porque está muy bien que te enseñen a hacer deporte y me consta que hay algo de danza en las escuelas, pero creo que el cuerpo tiene más posibilidades y aparte es una herramienta de expresión importantísima para todos los nenes que suben, muchos con TEA, con 1000 etiquetas que ahora vienen, que les va fabuloso porque pueden expresar lo que a lo mejor no pueden expresar con palabras. Yo el año pasado tenía una nena, por ejemplo, de 6

años que no hablaba, en todo el año no habló en clase. Pero ella se ponía, bailaba y expresaba; es una manera también de compensar y de relacionarse.

Mira yo tengo una alumna mayor que es profesora y me decía, "es que yo creo que tendrían que enseñar matemáticas y tendrían que enseñar las cosas, bailando, porque tú a un niño le enseñas algo a través de una canción que se la aprende y baila, y es que entra mejor". Y es verdad. Yo creo que hay un campo super amplio para explorar con ello.

6. Com ajuda la dansa a establir vincles entre iguals?

En una clase de danza tienes que respetar el espacio del otro, porque si no te vas a ir chocando, o sea, se necesita el espacio de cada uno para trabajar. Además también es una actividad que se hace en silencio, entonces esto yo creo que aumenta la capacidad de escucha al otro, no desde la palabra, sino desde su cuerpo. Hay mucho más contacto que en la vida real, eso también hace que aumenten los vínculos. De hecho, yo creo que en el mundo de la danza los vínculos que se hacen son muy especiales porque son como para toda la vida, es un vínculo no solo de palabra. Para mí es un espacio mucho más afable que el mundo exterior, espacios de protecciones entre todos.

7. Com afecta la dansa a l'estabilitat emocional i autoestima dels infants?

El ejercicio físico ya se sabe que segrega endorfinas, entonces ya solo con eso, lo que es el bienestar de uno, eso ya lo tienes cubierto. Yo creo que afecta en la estabilidad emocional, de manera en que tú puedes expresar y en ese momento de liberación te puedes sentir acompañada. Porque ya trabajamos el concepto de grupo, entonces es una terapia de por sí. Para la autoestima yo creo que al ser un ejercicio que requiere un esfuerzo, a medida que ves que vas aprendiendo el paso y te van saliendo es un subidón; lo difícil hoy en día es mantener a los niños en ese esfuerzo, porque todo va tan rápido que la gente quiere ya los resultados. Y simplemente el hecho de bailar, ya es un placer, entonces yo creo que esto es un regalo para ti.

8. Com ajuda la dansa als infants respecte l'ús del llenguatge i la comunicació?

Favorece otro tipo de comunicación. Yo me comunico muy de tú a tú con ellos, porque yo no lo

vivo como el antiguo ballet, el mayor objetivo es concentrarse y que se mantengan en silencio. Yo hay una cosa que hago porque a mí me gusta que la gente escuche y aprendan a escuchar, me parece muy importante. Entonces antes de la clase hago lo que llamo la rueda de compartir, y es que todo el mundo está en silencio y si alguien quiere compartir algo en una frase corta lo comparte y los demás están callados. Entonces, para mí favorece la comunicación. Porque quieras que no te están escuchando y cada día lo hago con todos los grupos.

9. Com ajuda la dansa a la millora de la memòria?

Bueno, tienes que aprender los pasos, el nombre de los pasos y cómo se hacen los pasos y luego pasos en combinación con otros pasos. Entonces tú imagínate y luego saberlo, hacer todo con derecha e izquierda. O sea, la memoria sí o sí, y aparte saberlo hacer con la música que te dice el profesor. Que cuando ya son más mayores está contada. Yo siempre digo, es que la danza, sobre todo en la danza clásica, que es lo que estoy dando yo aquí, es un idioma en el cuerpo; es decir, tú aprendes inglés y repites y repites hasta que se te quede, pues la danza es igual. Solo que es más complejo porque tienes que saber qué músculo, la cuadratura del cuerpo con los huesos, que intensidad de fuerza. Es un idioma con el cuerpo, en la dimensión del espacio y con música.

10. Com ajuda la dansa a la capacitat d'atenció?

Brutal, porque no hay otra. Si te centras en el cuerpo no puedes estar en la cabeza. Por eso es tan difícil. Es que es así de simple, y si te pierdes una, no sabes cómo hacerlo, en la siguiente clase vas perdido, no tienes otra cosa que atender, atender a tu cuerpo, a la música, a cómo se hace, a 1000 cosas.

11. Com afecta la dansa a l'espontaneïtat, la imaginació i la creativitat en els infants?

El ballet es una técnica totalmente pautada. Yo también he hecho danza contemporánea; a mí me encanta la parte creativa que para mí un poco falta en clásico y a los nenes encorsetarlos tan pronto no lo veo bien. Que tienen que tener su espacio de libertad, su espacio de creatividad y yo, por ejemplo, una vez al mes con cada grupo, hago lo que llamamos una clase especial dedicada a que no hagan pasos, que han aprendido de danza, que aprendan a crear

coreografías entre ellos, con vestuario, con cintas con pelotas, con un cuento. Lo necesitan también, porque la danza clásica es muy de concentración y con los niños hay que ir muy poco a poco.

12. Quin paper té la inclusió en la dansa?

Yo siempre he pensado que el mundo de la danza es super abierto al mundo, siempre nos hemos juntado gente de aquí, de allá, de este color, del otro color. Y como creo que son actividades que no pasan tanto por la cabeza, el juicio y todo esto pues no hay tanto problema. Yo por ejemplo aquí tengo alguna nena que es autista y en el cole se porta fatal, lo pasa fatal y aquí se comunica con sus compañeras, y sus compañeras la entienden, la conocen, o sea, ella sigue la clase. Es una comunicación a otro nivel, para mí mucho más sana y más profunda.

13. Creus que la dansa aporta més beneficis que no s'han esmentat anteriorment?

Quins i per què? Vols compartir alguna altra cosa?

Los que te he comentado antes de la neurocientífica Nazareth Castellanos, esta mujer es la que más está investigando, lo que pasa es que se está investigando ahora. Porque claro partimos de que la danza era una cosa super exclusiva de la burguesía o para entretener en las cortes a los reyes. Entonces en el siglo XX empezó a llegar más a la sociedad y ahora a parte de que se está viendo todos los beneficios que tiene a todos los niveles, también se está rompiendo el tabú de la edad. En Estados Unidos ya hace años, mínimo una década, que a la gente mayor se les hace ballet, en vez de aquagym.

A mí me parece muy importante el tema de la expresión, de poderte expresar. Porque hoy en día, con la tecnología y todas las exigencias creo que la gente está bloqueada, y me parece importantísimo centrar la atención en el cuerpo para dejar de centrarse en la cabeza, entonces la cabeza descansa un momento.

Annex 3: Enquesta

<https://forms.gle/4YZmMCzZjxNRtwZ67>

Objectiu: Examinar la percepció dels docents del territori respecte a la integració de la dansa a les aules de primària.

Annex 4: Imatges i videos sessió Mercè Gutés

https://www.canva.com/design/DAGFZIMbsfk/isVZver-2bpwYGibEEWBhw/watch?utm_content=DAGFZIMbsfk&utm_campaign=designshare&utm_medium=link&utm_source=editor